

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Стан та перспективи використання електронних грошей в Україні

Студента 2 курсу 3м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Трофименко
Анастасія
Володимирівна

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Кірсєва Катерина
Олександрівна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ.....	6
1.1. Визначення електронних грошей і загальні сфери їх обігу.....	6
1.2. Основні види електронних грошей.....	13
1.3. Роль системи електронних грошей в економіці.....	19
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ	27
2.1. Сучасні тенденції на ринку електронних грошей в Україні.....	27
2.2. Аналіз впливу електронних грошей на сучасну економіку.....	33
2.3. Ключові проблеми використання електронних грошей.....	43
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПОШИРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ.....	47
3.1. Удосконалення регулювання використання електронних грошей в Україні.....	47
3.2. Нові напрями використанні електронних грошей в Україні.....	54
3.3. Ризик-менеджмент в системі електронних грошей.....	58
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Хоча електронні гроші порівняно недавно увійшли в наше життя, розвиток цього ринку здійснюється доволі стрімко.

Саме у зв'язку з новизною самого явища термін «електронні гроші» застосовується до різноманітних платіжних інструментів, які засновані на інноваційних технічних рішеннях, і поки що не існує єдиних, перевірених часом та сталих визначень, які б повністю відображали технічну, економічну, регуляторну та споживчу сутність такого явища як «електронні гроші».

В Україні, станом на 2018 рік, громадяни мають доступ до різних видів електронних платіжних інструментів. Частина з них створена резидентами України та працюють тільки з гривнею, інші представлені компаніями - резидентами інших країн і оперують іншими валютами, проте також є доступними для використання громадянами України. На разі, для ринку України актуальним є питання щодо формування сучасної, чіткої й прозорої регуляторної бази, заснованої на кращому міжнародному досвіді, із дотриманням балансу між захистом прав споживачів, державним наглядом за функціонуванням електронних платіжних інструментів, систем електронних грошей і стимулюванням їх розвитку.

У дослідженні наведено визначення електронних грошей та охарактеризована їх роль в економіці, змальовано стан розвитку електронних грошей у різних країнах світу та проаналізовані основні елементи міжнародної практики регулювання, охарактеризовано поточний стан ринку електронних грошей в Україні та проведено аналіз чинної нормативно-правової бази у цій сфері, а також пропонованих змін законодавства. На основі проведеного аналізу розроблено низку пропозицій щодо державної політики у сфері електронних грошей в цілому та надано конкретні рекомендації щодо регулювання їх функціонування зокрема.

Ступінь дослідженої теми. Різні аспекти проблеми розвитку електронних грошей висвітлені в працях таких вітчизняних і зарубіжних

учених як: М. Савлука, С. Овсєєнко, В. Міщенко, О. Махасєва, А. Мороз, М. Пуховкіна, Н. Дмитрика, А. Лебедева, І. Свиридук, Д. Вілуша, П. Сенища, В. Кравець, В. Крилової, Н. Гришуката інших. Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними.

Метою даної роботи є аналіз сучасного стану систем електронних грошей у світі, систематизація міжнародного досвіду правового регулювання електронних грошей та визначення подальших перспектив запровадження їх в Україні як нового платіжного засобу для здійснення масових платежів.

Відповідно до поставленої мети, **завданнями** дослідження є:

- визначити сутність та основні види електронних грошей;
- визначити особливості правового врегулювання електронних грошей у розвинених країнах світу та Україні;
- дослідити стан розвитку систем електронних грошей у країнах, що розвиваються;
- здійснити аналіз сучасного стану та визначити подальші перспективи запровадження та використання електронних грошей в Україні як нового платіжного засобу для здійснення масових платежів;

Об'єктом дослідження є процес становлення і розвитку електронних грошей і систем, що дозволяють здійснювати розрахунки з їх використанням.

Предметом дослідження є організаційно – методологічні аспекти розвитку електронних грошей у світі та Україні.

Для досягнення поставленої мети в роботі буде визначено сутність грошей, їх форми, також буде проаналізовано діяльність електронних грошей.

В даній роботі присутні такі **методи дослідження**: синтез, порівняння, узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань регулювання кредитної діяльності банків; офіційні дані Національного банку України; аналітичні огляди рейтингових агентств Standard&Poor's, IBI-

Rating, Кредит-Рейтинг; рекомендації Базельського комітету, фінансова звітність банків; монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної проблеми.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Трофименко А. В. Сучасні тенденції розвитку ринку електронних грошей в Україні //Стратегії розвитку фінансового ринку України: зб. наук. ст. студ. денної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2018. – 365 с. (С.168-173).

Обсяг і структура дипломної роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел. Обсяг роботи складас 69 сторінок. В роботі представлено 10 таблиць, 13 рисунків та використано 42 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

1.1. Визначення електронних грошей і загальні сфери їх обігу

Гроші в національній економіці мають суто функціональне визначення, тобто гроші – це будь-який інструмент, які виконують ключові їх функції, тобто гроші повинні забезпечувати проведення платежів, функціонувати як одиниця розрахунків, а також служити для збереження вартості. До традиційних форм грошей, що включаються до грошової маси відносять паперові гроші та банківські вклади. Широкі визначення грошової маси також відносять до грошей низку ліквідних цінних паперів.

Поняття «Електронні гроші» виникало ще в кінці ХХ сторіччя. Засновником електронних грошей вважається голландський вчений, професор Каліфорнійського університету (США) Девід Чаун. Він заснував випуск електронної готівки ще наприкінці 1970-х років [31].

«Електронні гроші – це платіжний інструмент, який відображає кількісне вираження вартості грошового еквівалента, що забезпечується реальними грошовими коштами та має статус безстрокових грошових зобов'язань емітента на пред'явника в електронній формі, зберігаються та передаються на спеціальному електронному пристрої (носії), при цьому відповідна передача може сприйматись як здійснення платежу» [49].

Термін «електронні гроші» часто застосовується для позначення широкого спектру платіжних інструментів (цифрові гроші, цифрова готівка, електронна готівка, інтернет гроші, кібергроші, інші.), Засновані на інноваційних технологічних рішеннях. Наслідком цього є відсутність єдиної дефініції електронних грошей, яка одночасно розкривала юридичну та

економічну їх функції. Також хитким є повна ідентифікація електронних грошей з безготівковими грошима.

Проте ми можемо виділити два головні характеристики, що притаманні всім електронним грошам, характеристики, наявність яких дозволяє стверджувати, що даний електронний платіжний інструмент можна віднести саме до електронних грошей:

- Він повинен виконувати функцію грошей, принаймні, функції мінімуму та еквіваленту вартості та засобу обігу / платежу, а також (як похідну від перших двох) функцію засобу накопичення.
- Він має існувати в електронній формі, тобто не в паперовій формі, і має відрізнятися від традиційних банківських розрахунків та цінних паперів, тобто інструментів управління ними.

Таким чином, електронні гроші - це різновид так званих "фідуціарних" грошей, як практично всі існуючі зараз гроші, які мають вищезгадані відповідні характеристики. Електронні гроші є зобов'язаннями емітентів, які випускаються з метою розрахунків, але вони не мають власної внутрішньої вартості (на відміну від, наприклад, монет, виготовлених з дорогоцінних металів). До того ж, практично всі наявні форми електронних грошей - так звані «репрезентативні» гроші. Випущені емітентом гроші повністю забезпечені традиційними формами грошей та інколи іншими високоліквідними активами, причому в більшості випадків емітент зобов'язується на вимогу власника грошей обміняти їх на звичайні гроші і навпаки. Слід зазначити, що зобов'язання емітента, які приймаються до розрахунку лише емітентом, до грошей переважно не зараховуються, тому ми можемо виділити ще одну ознаку електронних грошей це можливість їх використання для здійснення розрахунків третіми особами, відмінними від емітента електронних грошей, тому що в іншому випадку гроші не будуть виконувати функцію засобу обігу.

Найпоширеніше «технічне» визначення поняття електронних грошей наведене в Глосарії термінів, що використовується в розрахункових та

платіжних системах, яка була оприлюднена в 2001 році Банком міжнародних розрахунків: електронні гроші - це вартість, що зберігається в електронному вигляді на таких пристроях як чіпова карта або накопичувач на жорсткому диску персонального комп'ютера »[56].

Також необхідно зазначити, що більшість спробу пояснити поняття «електронні гроші» має в основі вже існуючі визначення, які закріплені в нормативно-правових актах або наведені в спеціальних аналітичних матеріалах.

Для даного дослідження стали важливими погляди російського вченого А. Д. Кочергіна, висвітливши свою публікацію, яка була присвячена аналізу електронних грошей з позиції грошових теорій сучасності. А. Кочергін відмітив, що термін електронні гроші або цифрові гроші має зовсім різні значення платіжних механізмів. Електронні гроші створені для того, щоб споживачі могли здійснювати поточні платежі в електронній формі. Також російський вчений виділив, що часто синонімами електронних грошей часто використовують такі поняття: «e-money», «digital currency», «electronic currency», «нові системи розрахунку», «електронні платіжні системи», «електронна вартість» тощо.

Варто також віддати належну увагу публікаціям О. В. Єфремкіної, які присвячені правовому аспекту електронних грошей в Європейському Союзі. Вона переконана, що «електронні гроші – це серії зашифрованих наборів символів, які мають можливість замінити банківські купюри та монети. Як засіб накопичення та платежу електронні гроші представляють собою інформацію про кількісне вираження вартості грошового еквівалента. Відповідна інформація зберігається в електронному вигляді на спеціальному пристрої, що належить користувачу електронних грошей. По мірі того, як особа, що володіє електронними грошима, використовує їх для здійснення правочинів та оплати товарів або послуг, інформація про їх грошову вартість, що зберігається на електронному пристрої, змінюється»[27].

Б. Івасів вважає, що «з юридичної точки зору, електронні гроші – це безстрокові грошові зобов’язання емітента на пред’явника в електронній формі, емісія в обіг яких здійснюється емітентом, як після отримання грошових коштів у розмірі не менше обсягу зобов’язань, прийнятих на себе емітентом, так і у формі наданого кредиту (емітованої грошової вартості)».

«З економічної точки зору, електронні гроші, – це платіжний інструмент, який поєднує (залежно від схеми реалізації) властивості як готівкових грошей, так і традиційних платіжних інструментів (чеків, переказів, банківських карток тощо)». До того ж автор запевнив, що з готівкою їх поєднує перспектива здійснення платежів, поза банківською системою, з традиційними платіжними інструментами – спроможність розраховуватись безготівковими грошима через рахунки банківських установ. [38].

Набуло значного поширення визначення, опубліковане яке було опубліковано у 1998 році в документі Європейського центрального банку «Звіт про електронні гроші»: «електронні гроші – грошова вартість, яка зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої і може широко використовуватися для здійснення платежів підприємствам іншим, ніж емітент, без необхідності використання при цьому банківських рахунків, але яка діє як наперед оплачений інструмент на пред’явника». [56].

Формування визначення в порівняно з попереднім істотно розширює перелік електронних грошей. Їх можна можливо розглянути як наперед оплачений платіжний інструмент, тобто за рахунок цього, можна побачити їх зв’язок з традиційними грошима. Електронні гроші також мають відокремлений обіг, який різниться від банківського обігу грошей, тож вони представляють собою не персоніфікований платіжний продукт.

Електронним грошам властива суперечливість – зобов’язання, яке підлягає виконанню у звичайних не електронних грошах з одного боку, а з іншого – вони є засобом платежу. Цей парадокс можна пояснити за допомогою аналогії з іншими видами грошей: у свій час банкноти розглядалися як зобов’язання, які підлягають оплаті металевими монетами, а безготівкові

гроші – як зобов’язання, які погашаються паперовими або металевими грошима.

Суперечливе визначення поняття електронних грошей дав ще один американський вчений-економіст Френк Шостак: «електронні гроші – спосіб зберігання інформації про бухгалтерські проводки. Вони не можуть мати власної купівельної спроможності і самі собою не можуть бути грошима. Будь-який об’єкт, повинен попередньо мати ринкову вартість перед тим, як стати грошима». Це робить нереальним той факт, що випуск електронних грошей можливий кимось невідомим, вони не мають нової форми грошей, яка замінила б попередні. Електронні гроші є також новітнім способом використання існуючих грошей для здійснення договорів. Хоч нова технологія й збільшує час і швидкість обороту електронних «банкнот», вони все одно будуть представлені емітенту для погашення готівкою [40].

Американські вчені-економісти Р. Калакота і А. Уінстон запропонували більш розгорнуте та зрозуміле визначення електронних грошей: «електронні гроші – це нова концепція платіжних систем on-line, яке поєднує зручність комп’ютера з безпекою і конфіденційністю, які дають паперові гроші. Електронні гроші замінюють готівку як засіб платежу споживчих електронних платежів» [57].

Якщо спиратись на визначення електронних грошей, прийняте в Європейському Союзі та подібне до нього в Сполучених Штатах Америки, то електронні гроші повинні мати такі характеристики: [50]

- Мати здатність до накопичення та підрахунку балансу, тому вони мають монетарну вартість (тобто вартість, виражену в певній валюті);
- Прийматися економічними агентами (як фізичними, так і юридичними особами) для розрахунків;
- Бути зобов’язанням емітента, що надходить в обіг лише після його обміну на традиційні гроші в обсязі не меншому, ніж емітована грошова вартість, а також бути об’єктом зворотного обміну за першою вимогою їх власника.

- Зберігатися в електронному вигляді або на фізичному пристрої (такому, як старт-карта, телефон або комп'ютер тощо) у володінні власника таких грошей, або віддалено на сервері.

При цьому, як видно із характеристик електронних грошей, межа між електронними грошима та іншими електронними платіжними інструментами є досить нечіткою: одні і ті ж платіжні інструменти можуть забезпечувати зручний спосіб використання звичайних банківських розрахунків і водночас використовуватись в системах електронних грошей.

Однак, ключовою відмінністю електронних грошей від традиційних грошей є те, що вони можуть бути не персоніфікованим платіжним інструментом (тобто не потребують ідентифікації власника) та вони обертаються до певної міри поза межами банківської системи. Незважаючи на те, що емітенти електронних грошей повинні тісно взаємодіяти з банками для забезпечення вільного обміну електронних грошей на традиційні і навпаки, електронні гроші не є «банківськими грошима», вони не враховуються при розрахунку монетарних агрегатів та не можуть бути використані для здійснення банківських послуг (прийому депозитів та видачі кредитів).

Цю різницю, яка часто залишається поза увагою та її можна проілюструвати за допомогою наступного прикладу. Платіжні картки бувають функцією електронного гаманця і, таким чином, виступати технічним засобом для зберігання електронних грошей, а системи електронних грошей можуть пропонувати користувачеві зручні онлайн інструменти для використання традиційних банківських рахунків (такі, як платіжні картки, онлайн-банкінг тощо). Проте у другому випадку вони не можуть вважатися електронними грошима, оскільки гроші не залишають банківські рахунки. Принциповою різницею тут є те, що у першому випадку розрахунки здійснюються саме за допомогою електронних грошей, а банківські рахунки використовуються лише для вводу/виводу грошей (при цьому використовується консолідований банківський рахунок емітента

електронних грошей, на який зараховуються/списуються кошти, що надходять від емісії/погашення електронних грошей).

Також не вважаються електронними грішми і ті закриті системи, що мають обмежену сферу використання (наприклад, розрахункові/дисконтні карти торгівельних мереж, транспортні карти тощо), оскільки в даному випадку коло учасників даної системи, що можуть приймати електронні гроші, є обмеженим. Часто це лише емітент і пов'язані з ним особи.

Проаналізувавши велику кількість визначень, можна сказати що, електронні гроші - найбільш зручна і сучасна форма грошових розрахунків. Не зважаючи на велику кількість різних підходів до трактування поняття «електронних грошей», немає універсального значення даного явища. Більшість продовжує пов'язувати електронні гроші з безготівковими розрахунками, які обов'язково проводять через банківські установи.

Електронні гроші все більше охоплюють сфери торгівлі, обміну, послуг, стають основним платіжним засобом, важливим інструментом функціонування інфраструктури електронного бізнесу, зокрема у галузях природокористування. Взагалі питанням, які пов'язані з обігом електронних грошей присвятили свої роботи М.М. Александрова, Н. Дмитрик, А. Лебедева, С.О. Маслова, М.І. Савлук, І. Свиридук і т. д.

Основи процедури обороту електронних грошей можна розглянути на прикладі, приведеному в публікації А. Лебедева. На першому етапі, користувач на комп'ютері може генерувати «електронні банкноти». Встановити вартість конкретним купюрам може тільки банк-емітент електронних грошей. Він перевіряє номінали направлених купюр, але не може визначити їх закриті серійні номери. Банк також засвідчує купюри своїм цифровим підписом. При цьому він знає їх номінали, але не знає їх серійних номерів. Проте для забезпечення зобов'язань перед банком необхідно депонувати відповідну суму звичайних грошей або оформити кредитний договір. Після завершення процедури генеровані купюри є звичайними засобами платежу. По закінченню операції купівлі-продажу, продавець

пред'являє банку «електронні банкноти». Банк перевіряє їх автентичність та здійснює зарахування відповідних сум на рахунок продавця.

Таким чином, ми можемо розглянути електронні гроші як інноваційний платіжний інструмент, що надає економічним агентам новий спосіб для проведення платіжних розрахунків, а також як нову платіжну технологію, яка дозволяє зберігати гроші в електронній формі. Сьогодні електронні гроші відіграють важливу роль у системі платежів, що пов'язано з розвитком інноваційних технологій передачі даних, в основному, використовуються для здійснення найбільш швидких і недорогих мікроплатежів.

1.2. Основні види електронних грошей

Різноманітні технологічні та організаційні рішення в системі електронних грошей, досягнення науково-технічного прогресу та вдосконалені платіжні технології значно ускладнюють класифікацію основних видів електронних грошей. В результаті неможливо виділити єдину класифікацію електронних грошей. Охарактеризуймо найбільш поширених з них за наступними критеріями: [58]

1. За типом носія:

- На базі фізичного пристрою – збереження електронних грошей на спеціальних пристроях, наприклад смарт-картки (smart-cards) з вбудованим чіпом. Зауважимо, що до електронних грошей відносять лише наперед оплачені картки багатоцільового використання (multipurpose prepaid cards), які застосовуються держателем для розрахунків не тільки з емітентом, а й з «третьою стороною». Також смарт-картки можуть використовуватися не тільки як носій електронних грошей, а також як традиційні платіжні картки доступу до банківського рахунку держателя. Найбільш популярні в світі

системи на основі карт - Mondex, Proton, CLIP, Visa Cash. Серед різноманіття пластикових карток виділяють такі види: дебетові (для зберігання власних коштів, нагромаджень, розрахунків) та кредитні (власник пластику витрачає гроші в рамках певного ліміту, який зобов'язаний буде відшкодувати потім організації-емітенту).

- На базі програмного забезпечення – електронні гроші зберігаються на накопичувачах інформації у формі бази даних в пам'яті комп'ютера, наприклад на жорстких дисках. Така схема обігу може бути набагато складніше, ніж електронних грошей на основі карток, але за темпами росту емісії, що спостерігається в останні роки в Європі, такі системи домінують. Така схема використання електронних грошей дозволяє миттєво перетинати кордони держав, легко обмінюватися електронними грошами різних емітентів, номіновані в різних валютах.

2. За типом технології зберігання:

- Із централізованим веденням рахунків (англ. account-based) – тип електронних грошей, коли всі транзакції записуються та авторизуються через централізовану систему рахунків, управління якою здійснює система електронних грошей.

- Із використанням електронних записів/символів (англ. –token-based) – тип електронних грошей, коли транзакція не потребує авторизації та електронні гроші існують у формі електронних символів, які обертаються всередині комп'ютерної чи телекомунікаційної мережі або шляхом прямого приєднання пристроїв до такої мережі електронних пристроїв (електронних чіпів у старт-картах або RFID-модулів у смартфонах).

3. За ступенем анонімності:

- Повністю анонімні – це системи електронних грошей, де ідентифікація користувача не вимагається ані при придбанні ним електронних грошей ні при здійсненні ним транзакцій, в такому випадку відстежити зроблених операцій неможливе.

- Ідентифіковані – це системи електронних грошей, де платник та отримувач платежу мають ідентифікувати себе, надаючи, таким чином, можливість системі електронних грошей відслідковувати транзакції. Найбільш відомі з них: PayPal, E-Gold, RUpay, E-port, Rapida, WebMoney і Яндекс.Деньгі.

- Частково ідентифіковані - це система при якій здійснюється мінімальна ідентифікація клієнта встановлена на законодавчому рівні (паспортні дані), але доступ до такої інформації та інформації про угоди можуть мати лише чітко визначені державні органи.

4. За розміром платежу:

- Системи піко платежів (англ. pīcōpayments) – можуть здійснюватися платежі розміром від менш, ніж 1 євроценту до 1 євро.

- Система мікроплатежів – це система в якій можуть здійснюватися платежі розміром від 1 євро до 10 євро. Здійснення такого розміру платежів із використання чеків або платіжних карт не є вигідним.

- Система макроплатежів - це система електронних грошей, де можуть здійснюватися транзакції більшого розміру. [48, с.73].

Виділяють також ще одне класифікацію це «фіатні» електронні гроші (від англ. fiat – директива, норматив, указ, іноді можна зустріти визначення «неприватні» або директивні електронні гроші) та « нефіатні» електронні гроші. [33, с.85].

Електронні «фіатні» гроші обов’язково повинні бути виражені в одній з державних валют і є різновидом грошових одиниць платіжної системи певної держави. Державні закони зобов’язують всіх громадян приймати до сплати «фіатні» електронні гроші. Емісія, обіг та погашення електронних «фіатних» грошей відбуваються за правилами національних законодавств, центральних банків або інших державних регуляторів. «Нефіатні» електронні гроші є електронною одиницею вартістю недержавних платіжних систем. Відповідно емісія, обіг та погашення (обмін на “фіатні” гроші) електронних «нефіатних» грошей відбуваються за правилами недержавних платіжних систем.

Аналіз новітніх схем електронних грошей, які не підпадають під наведені вище класифікації, приводить до висновку, що розподіл множин електронних грошей доцільно здійснювати за ознакою трансферабельності, яка означає властивість електронних грошей вільно передаватися між торговцями та держателями. Отже, виділяють такі класи:

1. Нетрансферабельні електронні гроші - включає електронні гроші, які зберігаються на:

- чипах, уміщених на картки, брелок, годинники або інші персональні пристрої держателя;
- комп'ютерних серверах, для доступу до яких використовують картки або інші персональні пристрої держателя тощо.

Прикладом нетрансферабельних електронних грошей є наперед оплачені картки систем Visa International та MasterCard Worldwide, платіжні засоби на годинниках системи MasterCard Worldwide та брелках системи "Берліо", електронні гаманці Національної системи масових електронних платежів Національного банку України тощо.

2. Трансферабельні електронні гроші - входять електронні гроші, що зберігаються на :

- локальних комп'ютерах держателя і використовуються за допомогою спеціального програмного забезпечення;
- комп'ютерних серверах, для доступу до яких використовується програмне забезпечення, картки або інші персональні пристрої держателя тощо.

Прикладами трансферабельних електронних грошей є титульні знаки системи WebMoney Transfer, цифрові гроші за технологією PayCash, електронні гроші систем PayPal, E-gold тощо.

Системи розрахунків електронними грошима на програмній основі за кількістю та сумою електронних грошей в обігу поступаються тим, що використовують для збереження електронних грошей картковий носій, але за

темпами росту емісії, що спостерігається в останні роки в Європі, такі системи домінують.

Схеми обігу електронних грошей на програмній основі можуть бути значно складнішими, ніж електронних грошей на основі карток. Використання мережі Інтернет як середовища обігу дозволяє таким електронним грошам миттєво перетинати кордони держав, легко обмінюватися на електронні гроші інших емітентів і на електронні гроші, номіновані в інших валютах. Зауважимо, що термінологія стосовно видів електронних грошей не є сталою. Особливо це стосується другого виду електронних грошей. Фахівці весь час прагнуть знайти більш вдалі терміни, які виражатимуть характерні риси цього виду. Так, у документах Банку міжнародних розрахунків електронні гроші поділяються на такі, що основані на картках (card-based e-money), та такі, що використовують мережі (netwobased e-money). [59]

Виділяють ще 2 типи електронних грошей – державні та приватні.

Таблиця 1.1

Типи електронних грошей*

Типи електронних грошей	Характеристика
Державні	Виражені в національній валюті і є складовою державною платіжної системи. Держава ніяк не забезпечує надійність або ліквідність приватних грошей.
Приватні	Електронні одиниці недержавних платіжних систем, які своїми правилами регламентують їх емісію та обіг.

*Примітка: [59]

Не визнають електронними грошми дисконтні картки торгівців, а також подарункові карти, картки автозаправних станцій (паливні картки), квитки для проїзду в міському транспорті, телефонні картки тощо, що приймають як засіб платежу виключно їх емітентами.

Найбільш популярними є наступні платіжні системи:

- QIWI;

- Skrill (раніше MoneyBookers);
- WebMoney;
- Rapida;
- Pay Pal;
- Mondex,
- Z-Payment;
- Liqpay;
- NETELLER;
- PayCash;
- EasyPay.

Таким чином, ми можемо розглядати електронні гроші як інноваційний платіжний інструмент, що надає економічним агентам новий спосіб для проведення платіжних розрахунків, а також як нову платіжну технологію, яка дозволяє зберігати гроші в електронній формі. Сьогодні електронні гроші відіграють все більшу роль у системі платежів, що пов'язано із розвитком нових технологій передачі даних, в основному, використовуються для здійснення мікроплатежів найбільш швидким і недорогим способом.

1.3. Роль системи електронних грошей в економіці

В 50-их роках ХХ ст. були поширені перші комп'ютери, одним з перших напрямків застосування нових обчислювальних можливостей стала можливість проведення розрахунків і бухгалтерського обліку в електронному форматі. Міжбанківські розрахунки, що раніше проводились за допомогою банкнот, які потрібно було перевозити фізично, тепер можна було проводити повністю в електронній формі, що полегшило працю.

З часом електронні платіжні системи почали витіснити готівку та паперові чеки, проте паперові гроші залишаються в обігу як зручний засіб платежу для дрібних розрахунків.

У 1990-х роках відбулося значне зростання обчислювальних потужностей і покоління інноваційних технологій, що дало змогу зберігати гроші на кремнієвому чіпі або на персональному комп'ютері. З розвитком мережі Інтернет та «інформаційного суспільства» обмін нематеріальними товарами та послугами в електронній формі став просто необхідним, що принесло в свою чергу безліч зручностей для населення. Такий розвиток також сприяв створенню такого платіжного інструменту як електронні гроші.

Електронні платіжні інструменти, такі, як карткові платежі та електронні банківські перекази, поступово стали витіснити готівку та паперові чеки і в роздрібних платежах, хоча паперові гроші залишаються в обігу в значних кількостях, як зручний засіб платежу для дрібних розрахунків і обслуговування неформального сектора. Особливо помітним є падіння використання чеків у безготівкових операціях. Якщо в 1983 році на чеки припадало до 82-98% безготівкових платежів у США, Великобританії, Канаді, Франції, Італії⁹, то в 2010 році ця частка впала до 7-21%, 2017 році частка склала 2-5%. [56].

Існує 5 причин, за допомогою яких впровадження безготівкових платежів сприяє прискоренню економічного розвитку країни:

1. Поширення електронних платежів при розрахунках за рівних умов стимулює споживання домогосподарств. Споживач при розплаті готівкою, не може купити більше, ніж є грошей у його гаманці. Особливо це обмежує імпульсивні покупки, але тим самим може змусити відмовитись від вигідної угоди, яка обмежена в часі. Електронні платіжні інструменти дають доступ до коштів на рахунку, що робить споживання більш зручним та надає можливість збільшувати його обсяги;

На рис. 1.1. наведений вплив електронних платежів на споживання та економічне зростання.

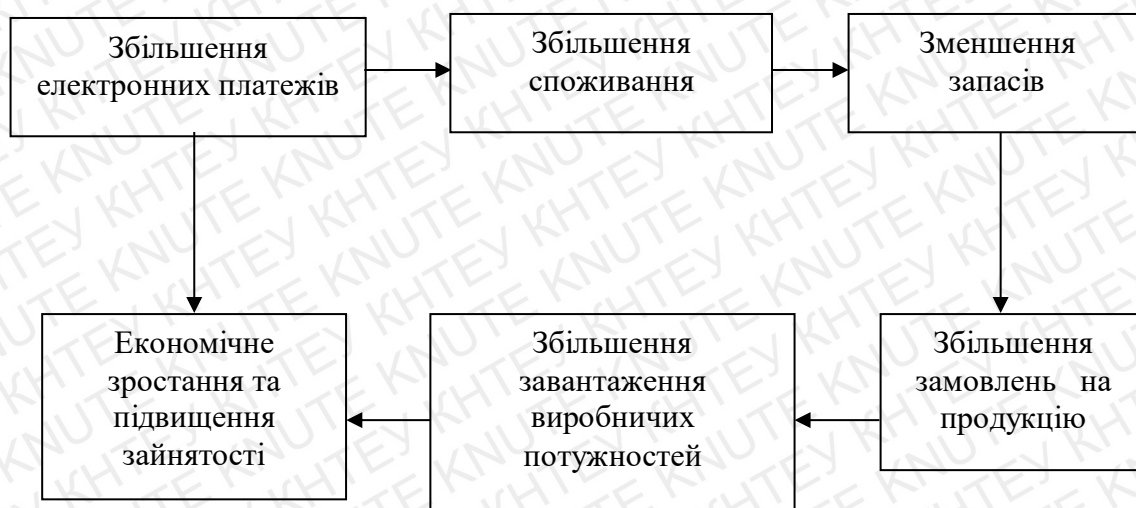

Рис. 1.1 Вплив електронних платежів на споживання та економічне зростання: логічні взаємозв'язки*

*Примітка: [16]

У свою чергу, збільшення споживання призводить до збільшення зайнятості та економічного зростання (Рисунок 1.1). Таким чином, за умови адекватного регулювання, розвиток електронних платежів можна розглядати, як важливий фактор економічного зростання.

2. З розвитком економічних платежів фінансова система та монетизація економіки мають більш позитивний характер. За допомогою електронних платежів залучаються кошти населення та компаній банківську систему, що тим самим зменшуючи обіг готівки;

Широке поширення безготівкових платежів робить ці інструменти більш доступними і необхідними для широких верств населення. Таким чином, зростає рівень охоплення населення фінансовими послугами, що зменшує непродуктивні готівкові заощадження, стимулює розвиток малого бізнесу, зменшуючи роль тіньових операцій.

На рис. 1.2. зображений економічний ефект переходу на безготівкові розрахунки.

Рисунок 1.2 Економічний ефект переходу на безготівкові розрахунки*

*Примітка: [16]

3. Запровадження електронних платежів призвело до скорочення операційних витрат економіки та держави в цілому. Обслуговування готівкової платіжної системи тягне за собою значні витрати, які фактично покриваються суспільством. Ці витрати включають в себе: обслуговування міжбанківських розрахунків, витрати центрального банку на друкування паперових грошей, витрати держави на здійснення нагляду та запобігання злочинам у цій сфері, витрати часу споживачів і підприємств на облік і проведення розрахунків, транспортування паперових грошей, витрати банків і підрядників на підтримання фізичної інфраструктури грошового обігу, обробку платежів тощо;

Таблиця 1.2

Компоненти вартості готівкових платежів в економіці*

Витрати споживача	Витрати ЦБ	Витрати торговців	Витрати комерційних банків
Витрати часу на отримання готівки	Виробництво монет і банкнот	Трудові витрати на обслуговування готівкових платежів	Трудові витрати на обслуговування готівкових платежів
Витрати часу на обслуговування готівкових платежів	Підтримання обігу готівки: транспортні витрати, обробка та обмін готівкових грошей	Витрати на підтримку запасів розмінної готівки, зберігання і транспортування отриманих грошей	Витрати на підтримку запасів готівки, зберігання, транспортування, сортування готівки, підтримання мережі банкоматів
Витрати часу на контроль за витратами	Витрати на безпеку	Втрати внаслідок злочинності, витрати на безпеку	Втрати внаслідок злочинності, витрати на безпеку

*Примітка: [55]

Це пояснюється цілим рядом причин. Зокрема, при електронних розрахунках споживачі витрачають менше часу на проведення транзакцій та не мають витрачати час на отримання готівки. Роздрібні підприємства не несуть витрат на інкасацію та зберігання готівки, тож, відповідно, можуть обслуговувати більше клієнтів і несуть менше ризиків при отриманні коштів. Банки зменшують витрати на обслуговування фізичної готівки.

4. Вартість електронних розрахунків, порівняно з готівкою, оцінюється як менша. Це можемо пояснити багатьма причинами. Наприклад, при електронних розрахунках споживачі витрачають набагато менше часу на проведення транзакцій та не мусять витрачати свій час на отримання готівки. Роздрібні підприємства не несуть витрати за інкасацію та зберігання готівки.

Тому вони можуть обслуговувати більшу кількість клієнтів і несуть менше ризиків при отриманні коштів. Також банки цим самим зменшують витрати на обслуговування фізичної готівки; [55]

5. Збільшення електронних платежів несе за собою зменшення тіньової економіки, у якій використовуються в основному готівкові розрахунки. Це не дає можливість проводити достатньо великі транзакції, які не можливо відстежити правоохоронними органами. При цьому, збільшення популярності електронних платіжних інструментів часто призводить до появи конкурентних переваг у легально працюючих підприємств, які використовують електронні платіжні інструменти. Поширення безготівкових розрахунків сильно зменшує частоту значних за обсягом готівкових розрахунків в офіційній економіці, що спрощує боротьбу з відмиванням грошей. [5].

У «сірій економіці» значна частина наявного виторгу не включається у звітність щодо отриманих доходів, що дозволяє занижити отриманий прибуток. Потім тіньові доходи найчастіше використовуються для виплати тіньової зарплати, що дозволяє заощаджувати на оплаті податків та зборів тощо. Впровадження електронних платіжних інструментів зменшує грошовий грошовий потік, доступний для тіньового обороту також обмежуючи ухиляння від податків. [36, с.205-213].

На початку 90-х років значним поштовхом для розвитку електронних грошей стали дослідження у сфері криптографії. Це дало можливість створити новий спосіб фіксації та обігу грошей в комп'ютерній мережі які були у вигляді електронних криптографічних записів. Саме з цього періоду розпочався розвиток електронної комерції, яка потребувала зручного, простого та анонімного платіжного інструменту, яким і стали електронні гроші. [17, с.52].

Поява електронних грошей та їх популярність при здійсненні розрахунків в мережі Інтернет була пов'язана з наступними їх перевагами:

1. Доступність. Користувачу електронних грошей необхідний лише Інтернет та комп'ютер, в той час як для користування традиційними банківськими послугами користувачу необхідний банкомат або банк, де часто бувають величезні черги;
2. Зручність. Це фактор більшість населення вважають ключовим. Найважливішою складовою сучасного бізнесу є оперативність. Час, що ми витрачаємо на черги, заповнення квитанцій і тому подібне – це втрачені можливості. Користувач може мати доступ до електронного гаманця в режимі 24/7, що дає можливість користувачу вести свій бізнес без прив'язки до банківської системи країни в якій він знаходиться. Також це дає можливість вести свій бізнес, проводити миттєві розрахунки навіть коли банківська система не працює та отримувати сплату за товари та послуги;
3. Мобільність. Сутність цієї переваги полягає в тому, що підприємець може вести свій бізнес де б він не знаходився за допомогою комп'ютера, ноутбуку, мобільного телефону та Інтернету;
4. Безпечність. Системи електронних грошей дають змогу забезпечувати достатній рівень захисту як особистих даних так і коштів користувача від здійснення шахрайських дій з боку третіх осіб;
5. Простота використання. Будь-яка людина, навіть якщо він не фахівець в галузі інноваційних технологій, може ефективно працювати з електронними грошима. Для прикладу, щоб зареєструвати електронний гаманець потрібно витратити лише декілька хвилин, а для реєстрації і випуску банківської карти – декілька днів;
6. Оперативність. Розрахунки електронними грошима проходять гарантовано та миттєво;
7. Анонімність. Майже всі системи електронних грошей потребують від користувачів мінімальних особистих даних і дозволяють проводити анонімні платежі, що є значною перевагою;

8. Підтримка мікроплатежів. Електронні гроші дають можливість ефективно проводити транзакції з платежами еквівалентом від 0,1 до 10 доларів США, за відсутності або низької комісії всередині системи.

Результатом є роль безготівкових платежів в економіці при збільшенні використання електронних грошей. Перехід до електронних платіжних інструментів і розвиток інформаційних технологій революціонував фінансову систему, прискоривши проведення платежів, різко збільшив рівень охоплення населення фінансовими послугами. Крім того, зростання розрахунків з використання електронних грошей, може грати відчутну роль у формуванні грошової маси та викликати прискорення грошового обігу, що має вплив на монетарну політику та інфляційні процеси, ефективність економічного обігу в країні.

Одночасно, поширення електронних платежів пов'язане з багатьма ризиками.

Успішне функціонування платіжної системи завжди залежало від довіри учасників до платіжних інструментів. Навіть невеликі сумніви або проблеми у функціонуванні системи часто призводили до цілковитого занепаду системи та переходу до альтернативних платіжних інструментів. Відповідно, для електронних платежів, які є максимально «дематеріалізованими», питання довіри та надійності системи стоїть ще гостріше. [10, с.215].

Звичайні паперові розрахунки є менш вразливими ніж електронні платіжні системи, функціонування яких пов'язана з безперервною роботою технічно критичної інфраструктури. Одним з важливих факторів є також спрощений доступ до коштів клієнта. Крім того, при зловживаннях витрати можуть бути значно більші ніж при паперових розрахунках.

Окремий ризик – забезпечення анонімності та захисту приватної інформації споживачів. Використання електронних платежів може дозволити, в окремих випадках, зібрати детальну інформацію про покупки окремих споживачів і про них самих. Втрата особистих даних торговцями або операторами системи, особливо в країнах без культури захисту особистої

інформації, може вести до тяжких наслідків для користувача системи і цим самим переважити вигоди від її використання.

Отже, розвиток електронних грошей, як одного із електронних платіжних інструментів, несе в собі ряд позитивних впливів на економічний розвиток країни, підтримуючи появу інноваційних платіжних інструментів, зменшення частки паперового грошового обігу та зниження частки тіньової економіки. Водночас, їм притаманний ряд специфічних ризиків, які так чи інакше враховуються в світовій практиці при створенні нормативно-правового поля для функціонування електронних грошей.

РОЗДІЛ 2.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

2.1. Сучасні тенденції на ринку електронних грошей в Україні

На сьогодні у зв'язку з розвитком інтернет-технологій застосування електронних грошей набуває дедалі більшої ваги. Вони є популярним, доступним та зручним засобом платежу у відносинах С2С («споживач» — «споживач») і В2С («бізнес» — «споживач»). Еволюція форм грошей відбувається і в Україні – електронні гроші починають використовуватися вітчизняними економічними агентами для розрахунків в українському сегменті мережі Інтернет. Однак темпи зростання емісії електронних грошей в Україні є значно меншими, що зумовлено чинниками як мікро-, так і макрорівня. [22].

Таблиця 2.1

Переваги та недоліки використання електронних грошей. *

Переваги	Недоліки
Анонімність платежів. При здійсненні платежу електронними грошима, як правило, не потрібно повідомляти ніяку інформацію про себе, потрібен тільки номер електронного гаманця.	Зберігання грошей власників гаманців на рахунках юридичних осіб.
Захист від податкових органів.	Відсутність процента.
Швидкість і зручність платежів.	Ризики шахрайства.
Можливість переказувати малі суми. Банки називають такі суми мікроплатежами.	Не підлягають виплаті фондом гарантування вкладів фізичних осіб
Портативність (використання електронних грошей не повинне залежати від фізичного місця розташування їх держателів);	Доступ обмежується програмно-технічними засобами в роздрібній сфері.
Можливість конвертації у законні засоби платежу, емітовані центральним банком.	Обмеження обігу визначено законами та постановами НБУ.

*Примітка: [22]

На сьогодні переваги електронних грошей переважають їх недоліки, тому ймовірність зростання популярності таких систем розрахунку досить велика. Виділяють такі переваги та недоліки у використанні систем електронних грошей (табл. 1) [10].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій сприяє зміні способу життя більшості населення України, із розвитком Інтернету населення все більше звикають до електронних платежів. Окрім того, більшість працездатного населення країни вже активно використовують банківські платіжні картки для оплати товарів і послуг, наприклад для поповнення рахунку мобільного телефону, оплата комунальних платежів або оплати товару в Інтернет-магазині.

Перелік платежів, які користувачі здійснюють у платіжних системах, наведено на рис. 2.1

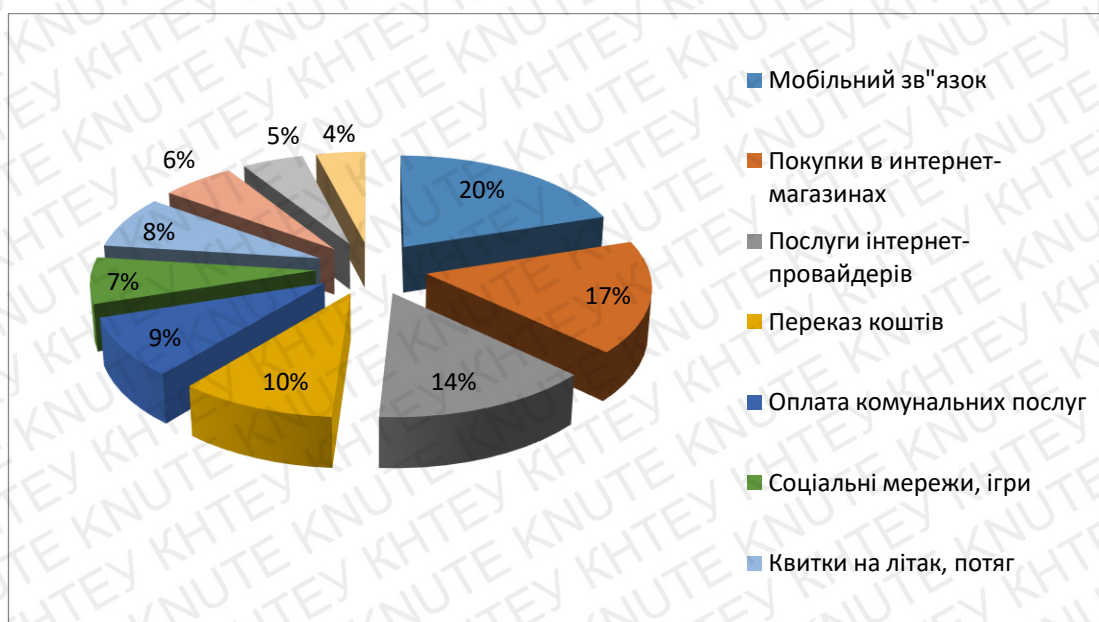

Рис. 2.1 Випуск електронних грошей в Україні станом на 01.01.2018*

*Примітка: [41]

Нині 18 банків мають право здійснювати емісію електронних грошей, які функціонують у межах Національної системи масових

електронних платежів (НСМЕП), Visa International та «Глобал Мані»[22].

Таблиця 2.2

Перелік банків, які мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно з законодавством України станом на 01.01.2018*

№ з/п	Найменування банку	Найменування електронних грошей/найменування платіжної системи, з використанням якої здійснюються операції з електронними грошима
1	ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	"FORPOST", "ALFA-MONEY", MasterCard, Visa, ПРОСТІР
2	ПОЛКОМБАНК	ПРОСТІР
3	АТ "Ощадбанк"	MasterCard, Visa
4	ПАТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	MasterCard, Visa
5	ПАТ "БАНК ВОСТОК"	MasterCard, Visa
6	ПАТ "УКРСОЦБАНК"	MasterCard, Visa
7	ПАТ "ТАСКОМБАНК"	"Максі", MasterCard, Visa
8	ПАТ АБ "ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ МІЖНАРОДНИЙ БАНК"	MasterCard, Visa
9	ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	MasterCard, Visa
10	ПАТ "КРИСТАЛБАНК"	MasterCard
11	АБ "Південний"	Visa
12	ПАТ "КБ "ГЛОБУС"	"ГлобалМані"
13	АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	MasterCard, Visa
14	ПАТ "ЮНЕКС БАНК"	ПРОСТІР
15	ПАТ "АЛЬПАРІ БАНК"	ПРОСТІР
16	АБ "УКРГАЗБАНК"	"ЕЛЕКТРУМ", ПРОСТІР
17	ПАТ "БАНК СІЧ"	ХРАУ, MasterCard
18	ПАТ КБ ПРАВЕКС-БАНК	ПРОСТІР
19	ПАТ "КРЕДОБАНК"	MasterCard
20	ПАТ "УНІВЕРСАЛБАНК"	MasterCard
21	ПАТ "МЕГАБАНК"	MasterCard, Visa
22	ПАТ "АЙБОКС БАНК"	MasterCard
23	АТ "АКБ "КОНКОРД"	Visa
24	ПАТ "ІДЕЯ БАНК"	MasterCard, Visa

*Примітка: [41]

Система електронних розрахунків на українському ринку можна поділити на 2 групи:

- системи електронних розрахунків, що емітують електронні гроші тільки в національній валюті (гривні) або «гривневі» системи (W1, MAXI, WebMoney, GlobalMoney, HCMEP, MoneXu, LiqPay);
- системи, що зареєстровані в інших юрисдикціях, або «негривневі», проте надають послуги українським споживачам («Яндекс.Деньги», QIWI, WebMoneyTransfer, PayPal). [47]

В Україні електронні гроші на смарт-картках представлені, зокрема, неперсоніфікованими електронними гаманцями HCMEP. Емісія електронних грошей, які зберігаються в пам'яті комп'ютерів, здійснюється за технологіями PayCash та WebMoneyTransfer.

Технологія WebMoneyTransfer створена для забезпечення користувачів універсальним засобом розрахунків за товари та послуги, які пропонуються в мережі Інтернет. На сьогодні це найбільш розвинена система електронних грошей. Технологія PayCash дає користувачам змогу здійснювати транзакції між собою, а також анонімно, швидко і надійно оплачувати різні послуги, а також купувати товари.

На сьогоднішній день в мережі Internet існує декілька десятків платіжних систем. Серед найбільш популярних систем виділяють: E-Gold, PayPal, PayCash, WebMoneyTransfer, CyberPlat, Privat24 та ін.

Ринок електронних грошей в Україні стрімко розвивається починаючи з 2012 року. Спираючись на дані НБУ співвідношення карткових платежів до ВВП з 2012 до 2016 року зросло на 39% и становить 24%. На рис. 2.2 зображено обсяг операцій з платіжними картками та на рис. 3 кількість операцій з платіжними картками за 2015-2017 роки.

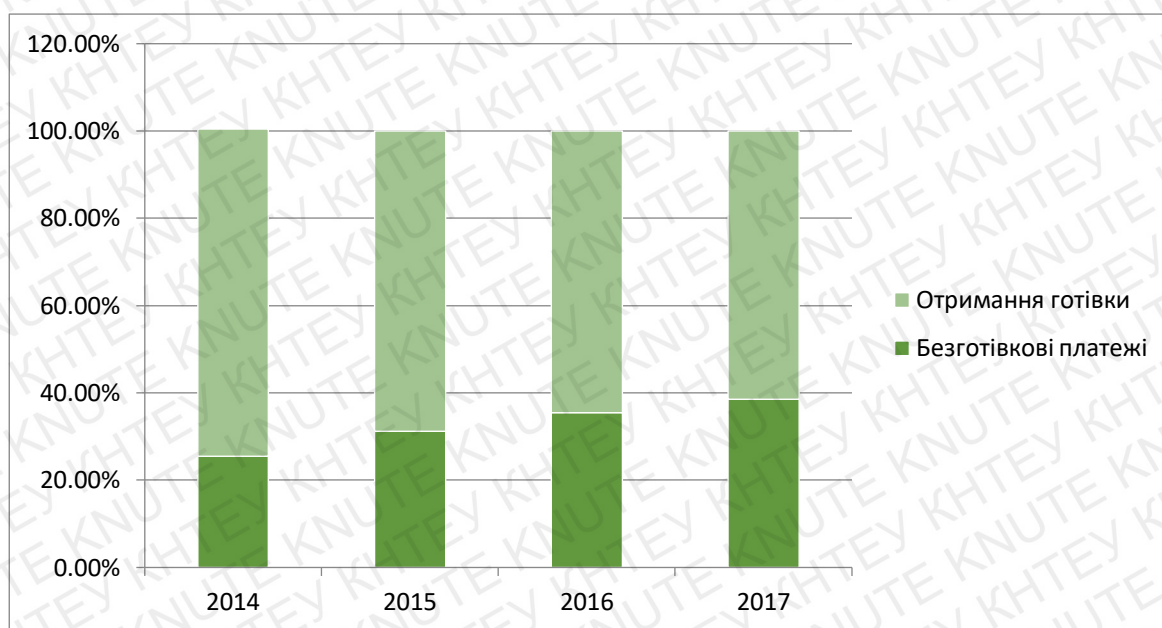

Рис. 2.2 Динаміка структури операцій з платіжними картками в Україні за 2014-2017 рр. (станом на 01.01.)*

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [41]

Дані на рис. 2.2 та рис. 2.3 говорять про те, що в Україні стрімко зростає використання електронних грошей, але до досвіду європейських країн ще далеко. На рис. 2.3 наведена основні характеристики кредитного портфеля банку.

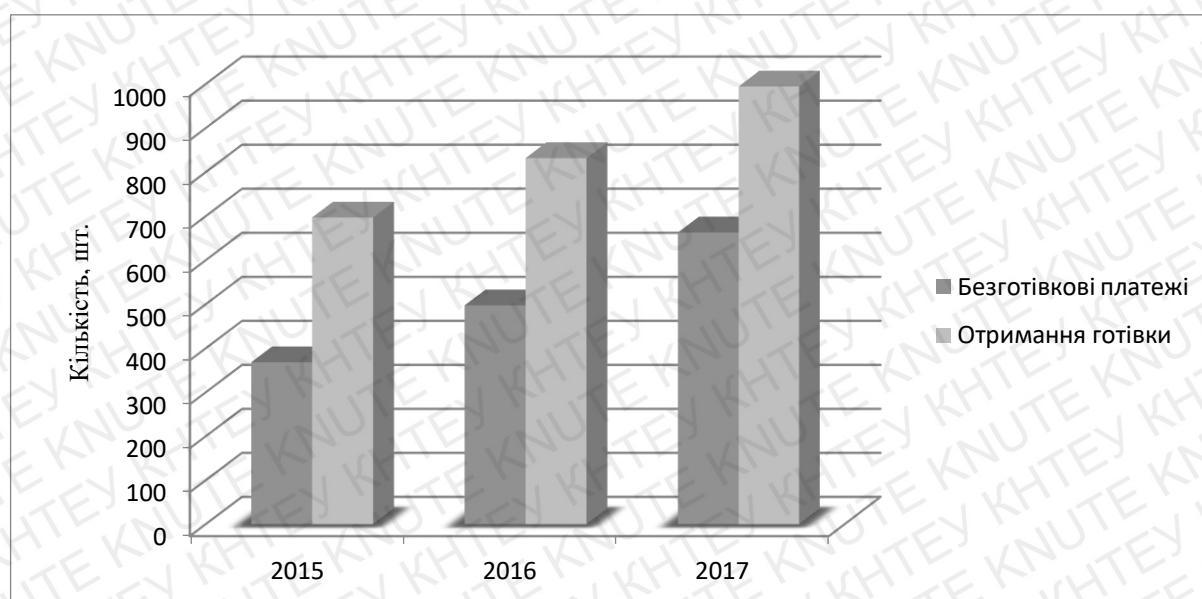

Рис. 2.3 Кількість операцій з платіжними картками в Україні за 2015-2017 роки (станом на 01.01.) *

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [41]

Розвиток безготівкової економіки вигідний для усіх учасників грошових відносин. Для держави: підвищення бази оподаткування від прозорого ведення бізнесу, зниження обсягів тіньової економіки та декриміналізація, скорочення витрат: обслуговування грошового обігу, друк банкнот і т. ін., безготівкові кошти знаходяться в економіці (M1- M0), монетизація пілг (оплата по факту використання).

Таблиця 2.3

Сума та кількість операцій у розрізі платіжних систем та мережі здійснення операцій з використанням платіжних карток банків України станом на III квартал 2018 року *

Дані за:			III квартал 2018 року, %
Сума операцій (млн грн)	Безготівкові операції	Всього, із них	100,00
		здійснені юридичними особами	7,17
		здійснені фізичними особами	92,83
		MasterCard	70,17
		Visa	29,78
		ПРОСТІР	0,05
		Інші*	0,0002
		у власній мережі банків	69,07
		у мережі інших банків-резидентів	23,04
		у мережі банків-нерезидентів	7,89
	Отримання готівки	Всього, із них	100,0
		здійснені юридичними особами	12,4
		здійснені фізичними особами	87,6
		MasterCard	67,8
		Visa	31,0
		ПРОСТІР	1,2
		Інші*	0,03
		у власній мережі банків	88,6
		у мережі інших банків-резидентів	10,6
		у мережі банків-нерезидентів	0,9

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [41]

Комерційний сектор: збільшення середнього чеку за кожною операцією, підвищення захисту від шахрайських дій (пограбування, підроблення банкнот і т.д.), скорочення операційних затрат (на послуги з інкасації, касирів і т. ін.),

розширення клієнтської бази за рахунок додаткових переваг, акцій (cross-sales, co-brand, cash-back, rewards), зростання комісійного доходу, ліквідності, зниження ризиків. Для громадян України: підвищення захисту від шахрайських дій (пограбування, підроблення банкнот і т.д.), зручність у використанні, доступ до додаткових сервісів та можливостей, можливість отримувати доходи легальним шляхом (уникнення зарплат «у конвертах»)[11].

Прогнозування розвитку електронних грошей в Україні є складною справою, оскільки цей засіб платежу сьогодні ще не має правового підґрунтя для свого існування.

На даний момент дуже багато спірних питань упровадження електронних грошей в Україні, таких як:

- непродумана система податків;
- забезпечення емісії;
- відсутність стандартів в обігу електронних грошей;
- нелегальні дії з відмивання грошей через платіжні системи.

Для обігу електронних грошей необхідно використовувати складні технології, які в більшості українських банків просто відсутні.

Наведені проблеми можна значно зменшити шляхом створення надійної правової та регулятивної бази, здатної обмежити неправомірне використання нових систем.

До труднощів розвитку систем електронних грошей слід також віднести психологічну невідповідність регулюючих органів, низький ступінь їх компетентності та неготовність органів контролю до запобігання можливим порушенням у цій сфері й боротьби з ними.

Необхідно чітко визначити та вжити заходів для запобігання ризикам, з яких найбільший – ризик неплатоспроможності емітентів. Нерозуміння цього може призвести до негативних наслідків, що вплине на довіру користувачів до різних видів електронних платежів.

Електронні гроші є дуже зручним засобом для здійснення миттєвих платежів, у тому числі мікро-платежів, які можуть становити лише кілька

гривень. Електронні гроші значно полегшують життя, оскільки з їх допомогою можна здійснювати миттєві перекази грошей на будь-який рахунок і легко простежити за своїм фінансовим станом і кількістю заощаджень, які залишилися на рахунку. [35].

У нашій країні електронні гроші займають особливе положення, оскільки на даний момент у нас дуже низький рівень персональних банківських послуг, і електронні гроші є єдиним поширеним способом безготівкових розрахунків для дуже великої кількості людей.

Отже, впровадження електронних грошей потребує подальших наукових розробок.

2.2. Аналіз впливу електронних грошей на сучасну економіку

Традиційно найбільший розвиток електронні гроші (як й інші інноваційні платіжні інструменти) отримали в економічно розвинених країнах, де спостерігається розвиток сучасних платіжних інструментів та технологій як таких, а саме - у Сполучених Штатах, Європейському Союзі, Японії та інших розвинених країнах Азії (Південна Корея, Сінгапур, Гонконг тощо).

За даними БМР електронні гроші найбільш інтенсивно використовують саме в Азії, значно випереджаючи інші країни. Зокрема, кількість транзакцій, що припадає на електронні гроші, становила близько 2 млрд у Сінгапурі та 2,5 млрд в Японії у 2017 році. Це можна пояснити швидким розвитком національних платіжних систем передплачених електронних грошей.

Найбільш динамічно електронні гроші розвиваються в Люксембурзі, Нідерландах та Італії, де було зафіксовано найбільшу кількість транзакцій станом на 2017 рік, проте ці дані необхідно інтерпретувати досить обережно. Справа в тому, що розподіл за країнами відбувається відповідно до звітності, яка формується для національних регуляторів емітентами електронних грошей. При цьому емітенти можуть працювати і в інших країнах ЄС через

процедуру "паспортизації". Наприклад, надзвичайно велика кількість транзакцій, що здійснюється у Люксембурзі (порівняно із іншими країнами) пояснюється реєстрацією у цій країні банку компанії PayPal Europe у 2015 році.

Сьогодні на ринку електронних грошей в ЄС функціонують системи електронних грошей, що були створені як банками, так і небанківськими фінансовими установами. Серед систем електронних грошей, що були створені банківськими установами і використовують смарт-карти за схемою електронного гаманця, а також відповідну інфраструктуру з прийому платіжних карт, слід назвати національні платіжні системи Proton в Бельгії та Chipknip/OV-Chipkaart в Нідерландах. Серед систем електронних грошей, що використовують онлайн-схеми, найбільшими є система Moneybookers у Великобританії та вже згадана вище система PayPal.

У сегменті електронних платежів достатньо високу вагу займають операції із використанням наперед оплачених карток. За оцінками Boston Consulting Group (BCG) у 2017 році загальний розмір коштів, що були заведені на передплачені карти, склав 220,2 млрд. дол. США.

Інноваційною трансформацією на глобальному грошово-кредитному ринку є перехід до інноваційних безготівкових грошей, відмова від готівкових розрахунків та, відповідно, побудова глобальної безготівкової економіки. Країни-лідери у впровадженні безготівкових розрахунків отримують додаткові драйвери економічного зростання та спричиняють вплив на країни з ринками, що формуються. З одного боку, країни з ринками, що формуються отримують доступ до інноваційних технологій грошово-кредитного ринку та розширюють можливості участі у міжнародних платіжних системах. З іншого — випереджаюче зростання високорозвинених країн зумовлює зростання розриву в інноваційному і фінансовому розвитку між ними та країнами з ринками, що формуються. У цьому контексті для України важливим є прискорення процесів переходу до безготівкової економіки та подальша інтеграція як рівноправного партнера в міжнародні економічні відносини.

Таблиця 2.4

Частка готівкових і безготівкових платежів у регіонах світу у 2017 році*

Регіон	Частка готівкових платежів, %	Частка безготівкових платежів, %
Азіатсько-Тихоокеанський (розвинені країни)	65	35
Азіатсько-Тихоокеанський (країни, що розвиваються)	98	2
Північна Америка	48	52
Південна Америка	91	9
Західна Європа	66	34
Східна Європа	93	7
Африка	99	1

*Примітка: [55]

У сучасному світі на долю готівкових розрахунків припадає 85% від усіх споживчих розрахунків. Даний відсоток відзначається і в деяких країнах, в яких велика частина населення має доступ до безготівкових платежів. Проте спостерігається тенденція до відмови від готівкових розрахунків.

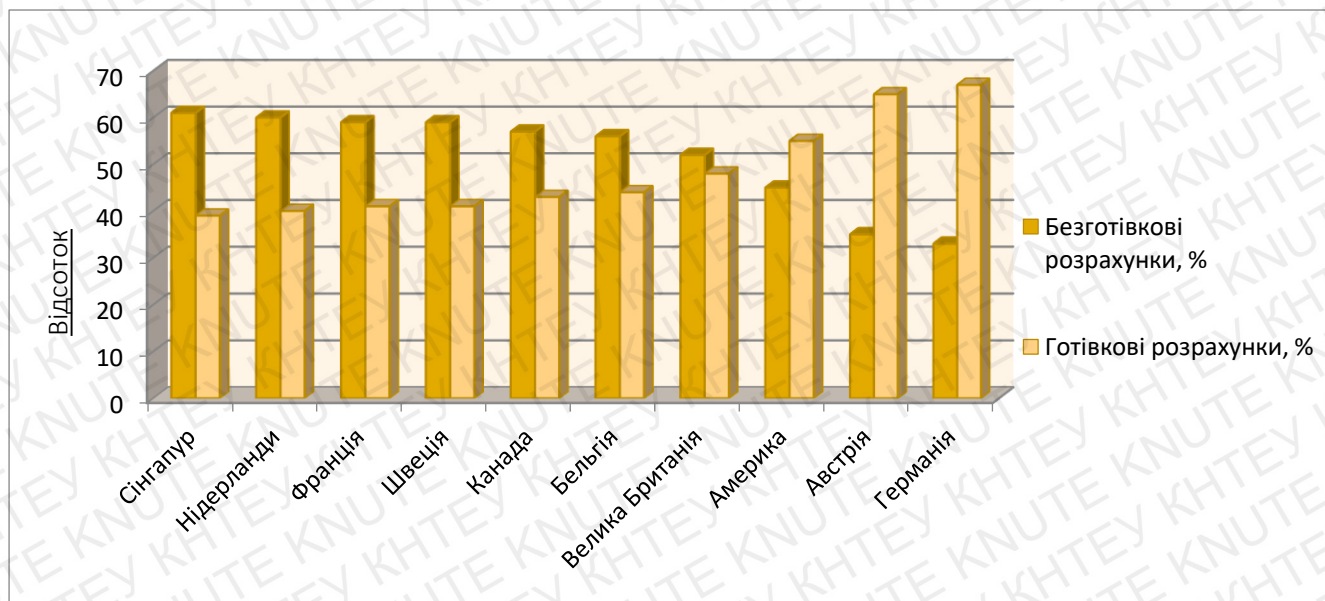

Рис. 2.4 Структура грошових розрахунків у світі (Топ-10 країн за кількістю безготівкових розрахунків) *

*Примітка: [55]

Банки намагаються задовольнити потреби нового покоління користувачів і тому створюють сучасні банківські онлайн сервіси,

впроваджують інноваційні продукти, розвивають платіжну безготівкову інфраструктуру. Розгляньмо, яка ж ситуація з безготівковою економікою в Європі. Безперечний лідер в цих перегонах – Швеція з показником 92% безготівкових платежів. Згідно з офіційними даними Національного банку України, співвідношення обсягу обороту готівкових грошей до ВВП Швеції становить всього 2,2%. Для порівняння, в Україні це співвідношення – 14,6%. Польща теж намагається не відставати від європейських сусідів, і в неї це виходить, оскільки цей показник в ній становить 7,5%.

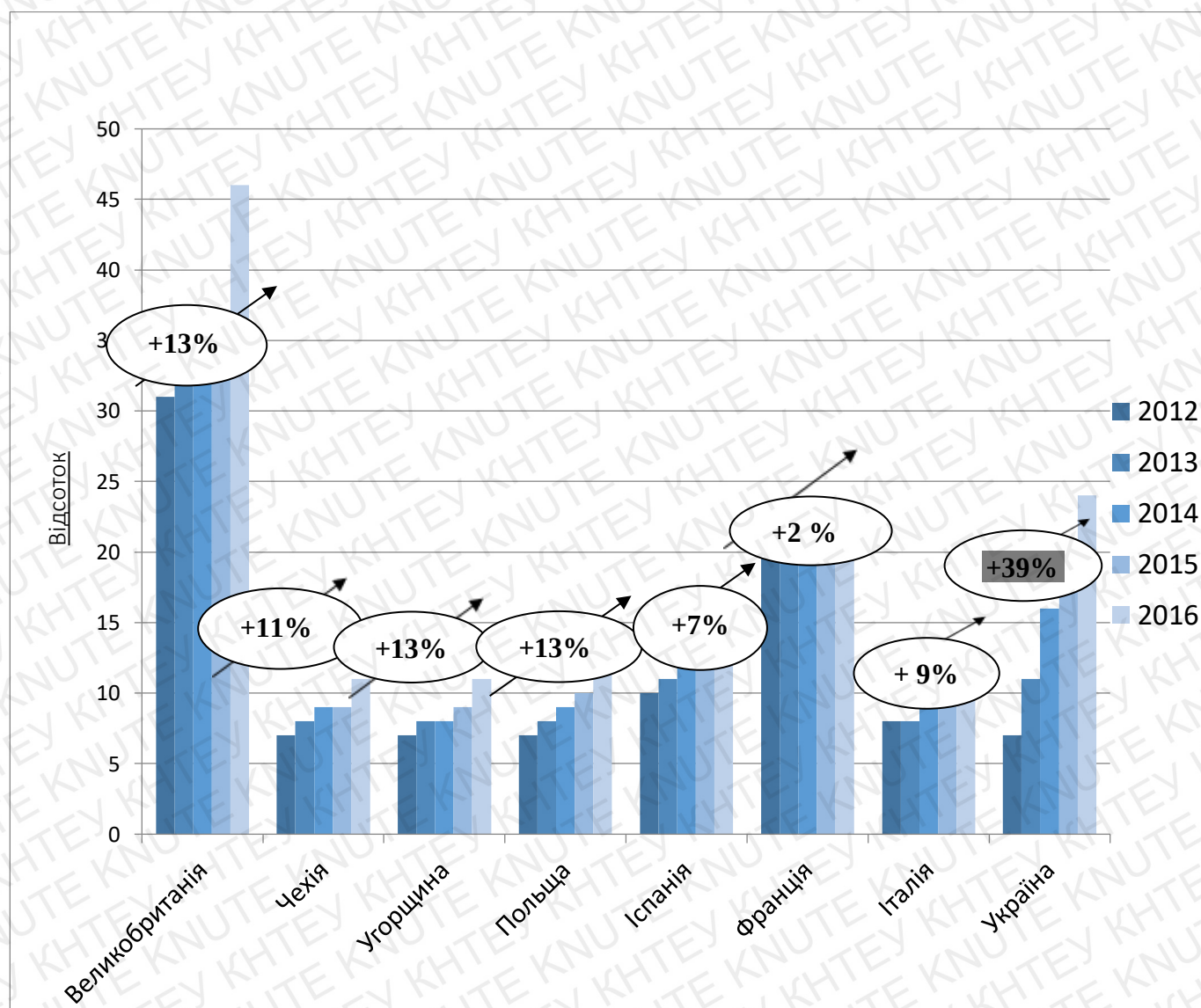

Рис. 2.5 Співвідношення карткових платежів до ВВП, % *

*Примітка: [55]

Окремо хотілося б відзначити функціонування безготівкової економіки в Китаї. Оплата покупок через сканування QR-коду набирає все більшої популярності в країні. Alipay і Wechat Pay, два основні інструменти мобільних платежів в сучасному Китаї. Згідно з офіційними даними Китайського мережевого інформаційного центру /CNNIC/, в Китаї налічується більш ніж 500 млн користувачів систем мобільних платежів, і близько 400 млн жителів оплачують покупки в магазинах за допомогою смартфонів.

Таблиця 2.5

Візія безготівкових розрахунків в економіці України*

	2015	2016	2017	2018	2020
<i>M0/ВВП, %</i>	14,6	13,4	9,9	7,8	9,5
<i>Безготівкові карткові операції, %</i>	31	35	39,3	35,6	55
<i>POS тис.шт./млн. чол.</i>	4,5	5,1	5,2	5,9	11

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [41]

Візія безготівкових розрахунків в економіці України:

- Безготівкові розрахунки стали звичними для всіх учасників ринку
- Готівка в обігу продовжує зменшуватись.
- Створені усі умови для зручних роздрібних безготівкових розрахунків
- Забезпечена широка мережа платіжної інфраструктури [36].

На рис. 2.6. наведено процентне співвідношення розподілу карток між банками за 2017 рік.

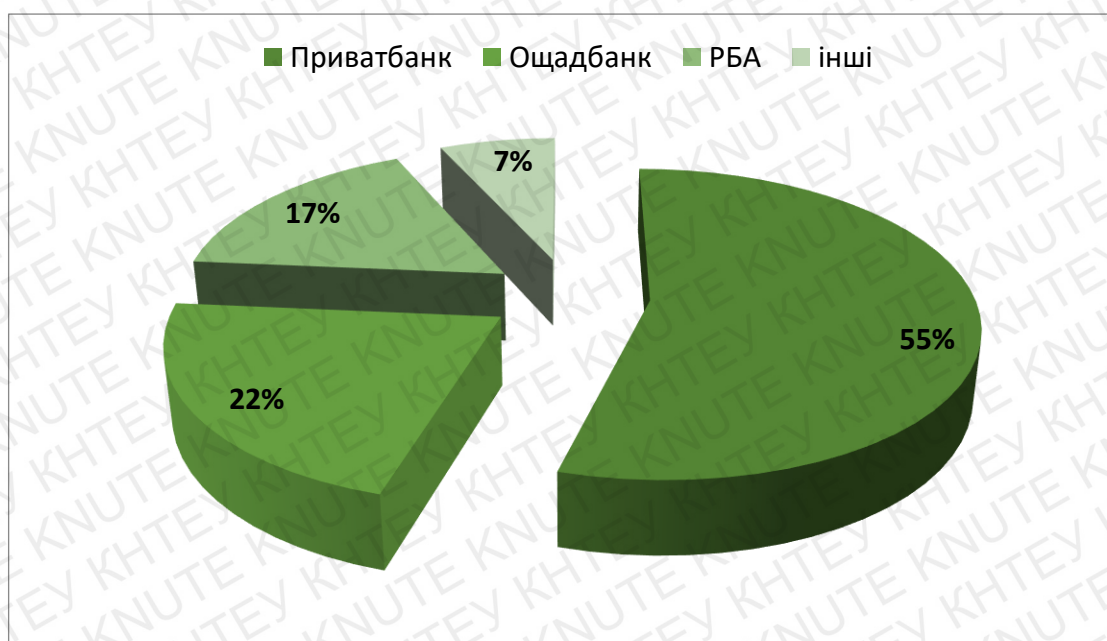

Рис. 2.6 Розподіл активних карток між банками в Україні на 2017 рік, %*

*Примітка: [43]

На рис. 2.7. наведено процентне співвідношення розподілу банківських пристроїв самообслуговування на 2017 рік.

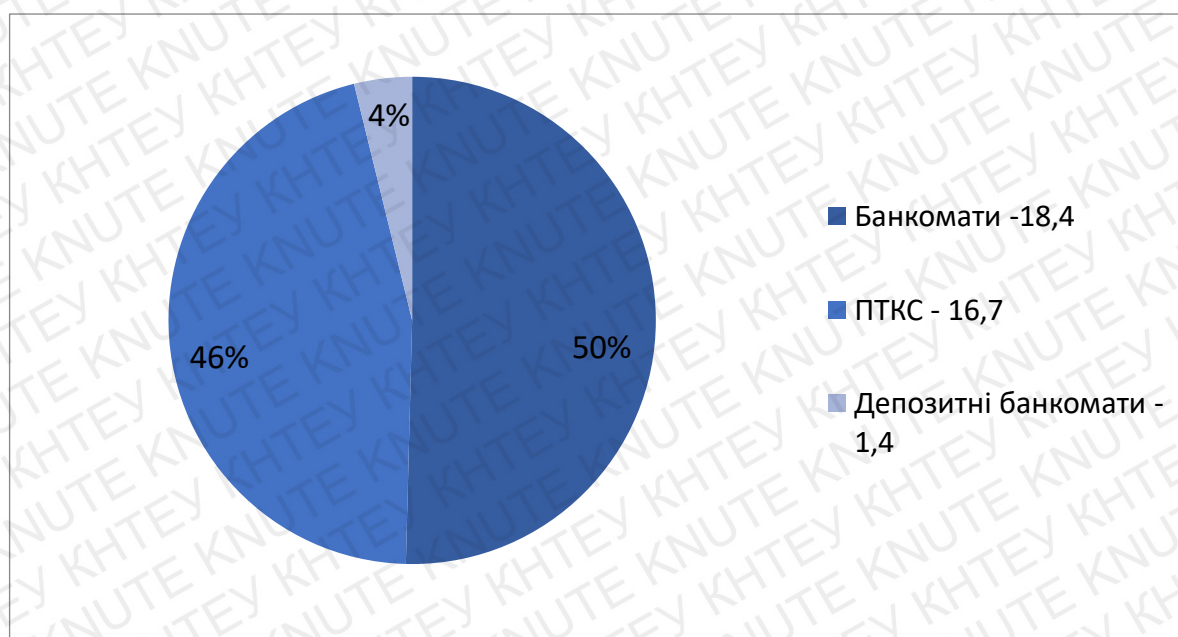

Рис. 2.7 Банківські пристрої самообслуговування в Україні на 2017 рік,

тис. шт. *

*Примітка: [43]

Таблиця 2.6

Найбільші банки – еквайри на території України на 2017 рік *

Назва банку	Кількість, тис. шт.			
	Платіжних терміналів	Частка в банку	Банківські пристрої самообслуговування	Частка в банку
ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	137,6	56,9%	20,6	56,4%
АТ "ОЩАДБАНК"	39,8	16,5%	5,4	14,9%
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	25,8	10,7%	2,9	7,9%
ПАТ "УКРСОЦБАНК"	7,7	3,2%	0,8	2,1%
АТ "УкрСиббанк"	5,7	2,4%	1,2	3,2%
Інші	25,0	10,4%	5,6	15,5%
Усього	241,6	100,0%	36,5	100,0%

*Примітка: [43]

Україна належить до групи країн з високим показником рівня готівки в економіці. Більше 50% доходів домогосподарств отримуються безготівково, проте 80% витрат здійснюється у готівковій формі.

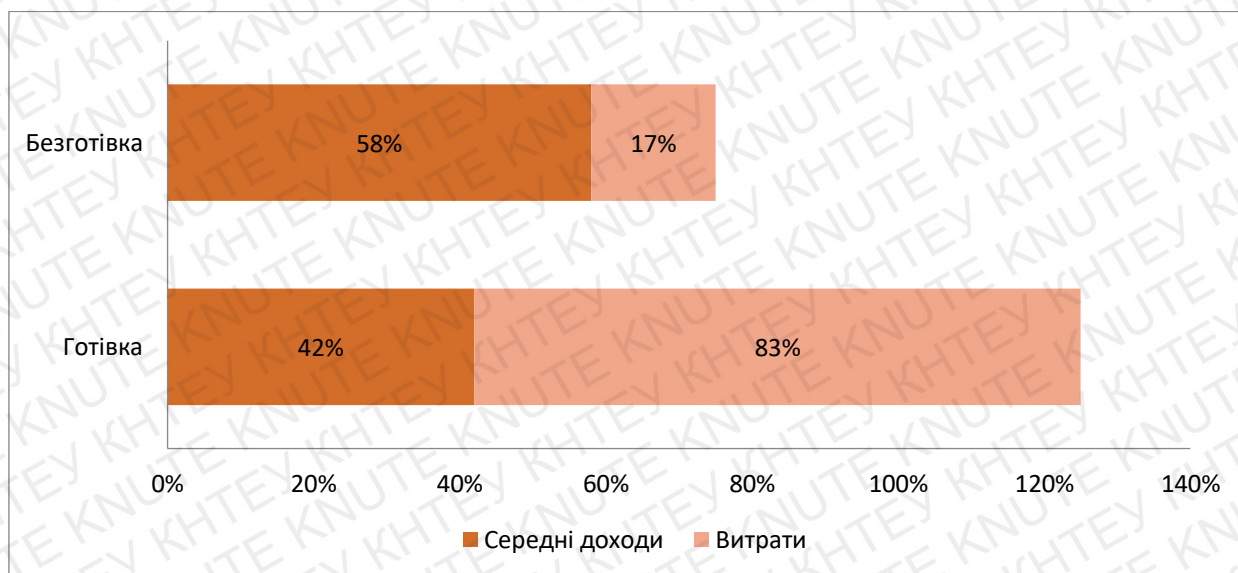

Рис. 2.8 Доходи та витрати домогосподарств в Україні у 2017 р., грн. *

*Примітка: [43]

Наразі Національний банк зареєстрував 21 оператора, який має право випуску е-грошей. Цей список відкритий і доступний на сайті НБУ. Але велика

частина з них підв'язана під діючі платіжні системи: Visa, MasterCard та "Простір" (система НБУ). Вони разом у минулому році випустили е-грошей на 5,8 млн грн. Систем же електронних грошей у чистому вигляді всього чотири.

В Україні сегмент ринку електронних грошей слабо розвинутий. За оцінками НБУ, у минулому році обсяг операцій з електронними грошима становив 2,9 млрд грн. Для порівняння, у 2015 році - 3,2 млрд грн, у 2016 – 2,99 млрд грн.

Це десь 0,35% від усіх безготівкових операцій в Україні, фактично мізер. В той же час, за останні три роки зросла сума випущених електронних грошей з 31 до 60 млн грн.

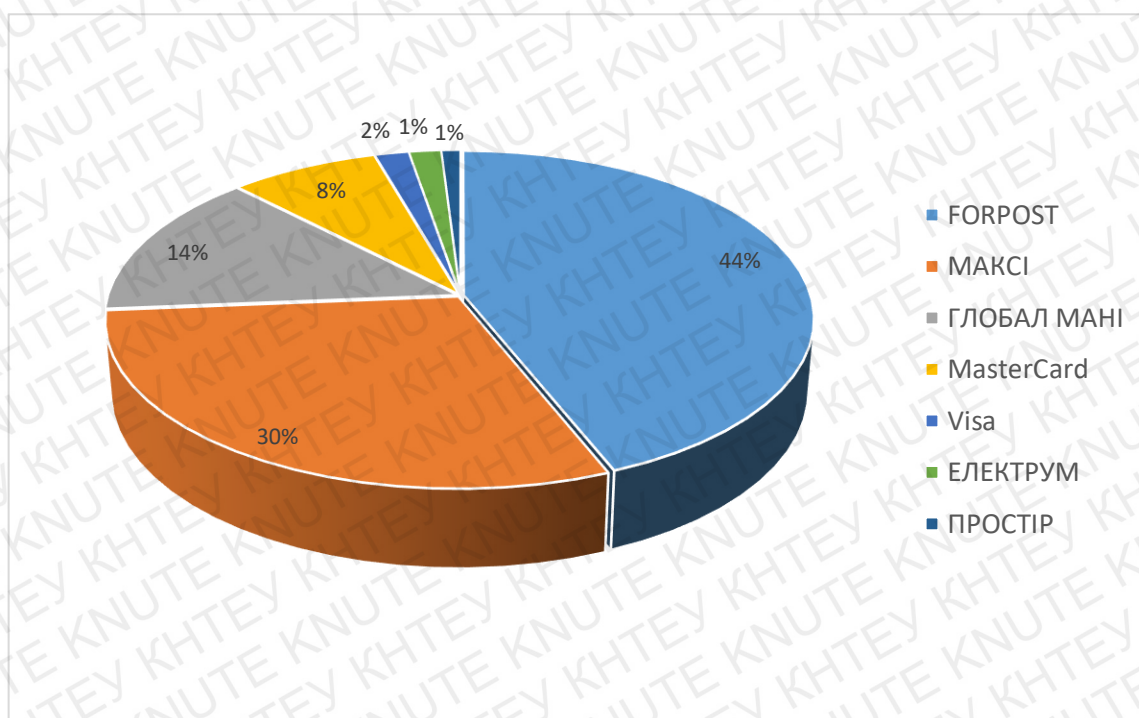

Рис. 2.11 Електронні гроші станом на 01.01.2018 (за сумою випущених).*

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі джерел [42]

Таблиця 2.7

**Офіційно зареєстровані електронні гроші в Україні станом на
01.01.2018***

Назва електронного гаманця	Емітент	Початок роботи	Обсяг випущених грошей у 2017
FORPOST	Альфа Банк	2017	26,6 млн грн
Maxi	ТАСкомбанк	2009	18,1 млн грн
GlobalMoney	Банк "Глобус"	2009	8,5 млн грн
"Електрум"	Укргазбанк	2017	1 млн грн

*Примітка: [43]

Національний банк не надає інформацію у розрізі компаній за обсягами операцій з грошима. Адже, наприклад, компанія GlobalMoney зареєстрована вже давно. І більшість клієнтів користуються електронними грошима, які емітовані раніше за 2017 рік. У 2016 році 97% від усього обсягу операцій з електронними грошима пройшло через GlobalMoney (2,9 млрд грн з 3,2 млрд грн).

Динамічний розвиток серед гаманців спостерігається у сервіса FORPOST, який розвиває компанія "Нова пошта". Послуга розрахунку електронними грошима була запроваджена у 2017 році для клієнтів, які працюють в сегменті онлайн-торгівлі.

Емітентом для платіжної системи Forpost став Альфа Банк. Одним з новачків ринку є "Електрум пеймент систем", яка випускає електронні гроші "Електрум".

2.3 Ключові проблеми використання електронних грошей

Розглянемо основні недоліки електронних грошей:

1. Відсутність досконалої законодавчої бази. У більшості країн, в т.ч. в пострадянських країнах відсутні дієві методи правового регулювання обігу електронних грошей. Завдяки цьому електронні платіжні системи часто використовуються як засіб для ведення тіньового бізнесу, ухилення від податків і т.п.

2. Необхідність підключення до Інтернету для проведення розрахунків. Електронні гроші можна перераховувати тільки за допомогою всесвітньої мережі. У багатьох випадках для цього потрібно ще спеціальне програмне забезпечення (тобто при його відсутності, наприклад, на іншому комп'ютері неможливо здійснити платіж).

3. Необхідність достатнього рівня підготовки. Створення електронного гаманця, введення/виведення електронних грошей, проведення платежів – все це вимагає певного рівня знань. Людина, яка слабо володіє Інтернетом або не володіє ним взагалі, може допустити певні помилки, а вони, в свою чергу, можуть обернутися втратою грошових коштів.

4. Кошти на електронних гаманцях можуть бути заблоковані. Багато ЕПС залишають за собою таку можливість, з якою користувач погоджується при підписанні оферти. У випадку блокування, навіть якщо вона сталася не з вини користувача, повернути гроші з електронного гаманця дуже складно, іноді – неможливо.

5. Необхідність зберігати паролі, використовувати мобільний телефон. У більшості випадків з метою безпеки проведення розрахунків аккаунт учасника ЕПС прив'язується до його номера мобільного телефону, підтвердження всіх операцій здійснюється через СМС. Крім того, необхідно пам'ятати і зберігати паролі доступу, іноді їх може бути кілька. При втраті пароля або номера мобільного телефону відновлення доступу може бути проблематичним.

6. Персоналізація даних для проведення великих розрахунків. Для можливості здійснювати операції з електронними грошима в більш великих сумах (іноді це вже, наприклад, від 100 доларів) необхідно проходити процедуру персоналізації, тобто, надавати в платіжну систему скан копію паспорта та при необхідності інші документи.

7. Введення/вивід коштів досить дороге. Щоб перевести традиційні гроші в електронні і навпаки, необхідно заплатити певні комісії: банкам, обмінним пунктам, платіжним терміналам і самим платіжним системам. Розмір комісій у сукупності може досягати 5% і більше, що досить багато в порівнянні, наприклад, з безготівковими розрахунками в банках або отриманням / відправкою грошових переказів.

8. Немає широкого застосування. Хоч обороти електронних платіжних систем стабільно ростуть, електронні гроші ще не знайшли повсюдного широкого застосування. Їх приймають до оплати навіть не всі інтернет магазини. Тобто, далеко не факт, що ви завжди зможете оплатити потрібний вам товар або послугу електронними грошима.

9. Можливі проблеми з платіжними системами. Електронні платіжні системи можуть відчувати всілякі труднощі, які відіб'ються на всіх їхніх учасниках. Приміром, в 2013 році за рішенням правоохоронних органів були заблоковані рахунки посередника Webmoney в Україні, у зв'язку з чим курс віртуальної гривні різко впав, а всі операції з нею стали дорогими і важко здійсненими.

10. Можливі випадки шахрайства. У сфері електронного грошового обігу діє чимало шахраїв, які намагаються зламати електронні гаманці або обманним шляхом змусити власника самого перевести їм гроші. Причому, зловити такого шахрая дуже складно, практично нереально. [28, с. 66].

Що ж, як бачите, електронні гроші мають як ряд беззаперечних переваг, так і ряд недоліків. Користуватися такими грошми, чи ні – ваша особиста справа, однак, якщо ви заробляєте гроші в Інтернеті, або тільки мрієте це робити – вам необхідно використовувати електронні гроші в своїй роботі.

Україна на шляху інтеграції до міжнародного співтовариства не може залишатись осторонь процесів, що відбуваються, зокрема, у сфері інформаційних технологій. Особливо актуальним є питання правового регулювання електронних грошей у нашій державі. Доопрацювання потребують положення, пов'язані з мінімізацією ризиків користування електронними грошима та контролю за їх випуском і легальністю використання. [36, с. 125].

З проаналізованих нами джерел також стає зрозуміло, що певні незручності може викликати й «обмеженість щодо виконання ними функцій засобу платежу і засобу обігу. Як засіб платежу електронні гроші мають суттєві технічні обмеження: можливість їх приймання залежить від технічної оснащеності торговців (наявність карт-ридерів, електронних гаманців тощо). Стосовно виконання електронними грошима функції збереження вартості зазначимо, що сьогодні вона також вельми обмежена, оскільки проценти за електронними грошима не нараховуються. Електронним грошам властиве внутрішнє проти-річчя – з одного боку, вони є засобом платежу, з іншого – зобов'язанням, яке підлягає виконанню у звичайних не електронних грошах» [1]. Відповідно до Листа НБУ «Щодо використання електронних грошей в Україні»: «Національний банк України не узгоджував правила використання електронних грошей WebMoney Transfer, Інтернет.Гроші, VkrMoney, RBKMoney, Яндекс.Гроші, QJWI, E-gold», – їх не можна використовувати в Україні, попри велику їх популярність у світі. Питання не можна залишати неврегульованим, тому шляхами виходу з проблеми є налагодження співпраці з найпопулярнішими з цих систем, а також популяризацію використання вже існуючих в Україні електронних грошей.

Якщо проаналізувати міжнародний досвід, то потенційними механізмами контролю і регулювання електронних грошей для впровадження в Україні є такі: періодичне отримання звітних даних щодо емісії банками електронних грошей центральним банком (Австрія, Нідерланди, Швейцарія, Німеччина); інспектування та отримання інформації і документів від емітентів

наперед оплачених платіжних інструментів урядом (Японія); включення даних щодо електронних грошей до монетарної статистики (Норвегія, Словенія); створення окремої уповноваженої установи для здійснення нагляду за емітентами електронних грошей.

Вважаємо, що в цілому електронні гроші є позитивом, і за ними майбутнє, адже всі ми зацікавлені в таких перевагах як зменшення комісій на приймання і відправлення платежів, можливості сплачувати без черг 24 години на добу і 7 днів на тиждень, використовуючи при цьому лише комп'ютер чи телефон. За умови дотримання всіх засобів безпеки з нашого боку зберігання електронних грошей дійсно є безпечним. Україна досить обережно підходить до впровадження електронних грошей, і подекуди це проявляється або в недостатності, або взагалі у повній відсутності правового регулювання. Зокрема ті ліміти, які встановлені НБУ на обсяги переказів (500 і 4000 грн.) з одного боку створюють ілюзію безпечності, а з іншого – з огляду на постійне зростання курсу іноземної валюти ці ліміти навряд можна назвати такими, що достатньо відповідають потребам ринку. Однак, вважаємо, що їх можна збільшувати лише після впровадження надійного механізму контролю за операціями. Окремо як проблему слід зазначити неможливість переказів у валюті за кордон. Можливим засобом заохотити використання саме українських електронних грошей пропонуємо виплату проценту за зберігання електронних грошей, адже електронні гроші всіх відомих сьогодні систем є наперед оплаченими, тобто тісно пов'язаними з грошима центральних банків. Проводимо аналогію із ст. 1070 ЦК України, що передбачає проценти за користування коштами, що знаходяться на банківському рахунку. [12].

Отже, впровадження електронних грошей в нашій державі, звісно, є прогресивним кроком, проте актуальним залишається питання щодо чіткої нормативної бази, яка була б заснована на кращому міжнародному досвіді та враховувала б захист прав споживачів, обов'язковість державного нагляду та мінімізацію усіх ризиків, пов'язаних із користуванням платіжними системами електронних грошей.

РОЗДІЛ 3.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОШИРЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

3.1. Удосконалення регулювання використання електронних грошей в Україні

Україна на шляху інтеграції до міжнародного співтовариства не може залишатись осторонь процесів, що відбуваються, зокрема, у сфері інформаційних технологій. Особливо актуальним є питання правового регулювання електронних грошей у нашій державі. Доопрацювання потребують положення, пов'язані з мінімізацією ризиків користування електронними грошима та контролю за їх випуском і легальністю використання.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», електронними грошима є одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі. Слід зазначити, що Україна в цілому не відстає від світових тенденцій. Активно ведеться робота над спільним проектом НАБУ та НБУ «Cashless economy», у рамках якого головною метою є зменшення розрахунків готівкою. Це сприятиме еволюції української економіки, а також допоможе збільшити прозорість операцій з грошима. Однією із граней проекту стане створення електронної грошової національної одиниці (на базі Національної платіжної системи «Простір», внутрішньодержавної банківської багатомітенної платіжної системи масових платежів, платіжною організацією якої є НБУ).

До Верховної Ради України подано законопроект №5361, відповідно до якого очікується лібералізація розрахунків електронними грошима. Новаціями

є: можливість отримання електронних грошей західних платіжних систем; розширення сфери застосування електронних грошей (сплата податків, зборів, обов'язкових платежів, пожертв українськими електронними грошима); позбавлення банків монополії на випуск електронних грошей; посилення відповідальності за порушення аж до ув'язнення. [51].

Безумовними перевагами електронних грошей є, по-перше, анонімність під час здійснення переказу та швидкість здійснення останнього. Своєрідну анонімність (ідентифікація можлива лише за номером телефону, з якого відбувалась реєстрація електронного гаманця) гарантують платіжні картки з функцією електронних грошей, які, відповідно до нашого законодавства, є свого роду препейдом (передплаченими) картами. Звісно, що користуватись анонімністю не можна безконтрольно, тому встановлені суттєві обмеження у використанні. [15].

Щодо швидкості, то для порівняння не можна не згадати, що традиційним способом переказу коштів за кордон є SWIFT, де процедура переказу затягується аж на перерід 3-5 робочих днів. І це все лише з дотриманням вимог валютного контролю. Електронні гроші ж дозволяють миттєво здійснити переказ, при чому в будь-який час доби, так само, як і отримати його. З цього випливають наступні позитивні чинники – мобільність, економія (порівняно нижча комісія при обміні валют), безпека (відносно, але безпечніше за використання готівки), доступність (використання 24 години на добу, 7 днів на тиждень); можливість цілковитого контролю здійснених операцій (історія платежів). Усі ці аспекти для звичайного користувача, на перший погляд, видаються абсолютним благом. Проте, як тільки мова заходить про правове регулювання використання електронних грошей, чимало питань так і залишаються невирішеними [22].

Почнемо з анонімності. Ч. 1 ст. 13 ЗУ «Про електронну комерцію» передбачає те, що «розрахунки у сфері електронної комерції можуть здійснюватися з використанням платіжних інструментів, електронних грошей, шляхом переказу коштів або оплати готівкою з дотриманням вимог

законодавства щодо оформлення готівкових та безготівкових розрахунків, а також в інший спосіб, передбачений законодавством України». У той час, коли отримувача та відправника грошей при безготівкових розрахунках завжди можна встановити, аналогічно і при готівкових, то отримувача і відправника електронних грошей встановити майже нереально. Функція анонімності сприяє процвітанню тіньової економіки, уникненню від оподаткування, а також видається цілковито зручною у використанні для пропонування/отримання хабара, розрахунків при купівлі наркотичних речовин, можливість створення фінансових пірамід тощо.

Фактично єдиним способом контролювання таких розрахунків є лише обмеження обсягу анонімних переказів, але й такий не завжди дієвий при окремих одиничних незаконних розрахунках. Порівнюючи готівку та безготівкові розрахунок, брудні гроші все ж превалюють в готівці. Але зважаючи на можливість анонімних переказів електронних грошей, вони стають ще більш зручним аналогом в обороті брудних грошей. Щоб хоч якось контролювати це необхідно створити механізм контролю за операціями. Частково такий уже передбачений: у п.9.8 названого вище проекту закону зазначається: «Платіжна організація платіжної системи зобов'язана забезпечити зберігання інформації про кожну операцію з переказу коштів, здійснену її учасниками, в системі обліку платіжної організації платіжної системи, з можливістю відновити дані про дату здійснення операції, ініціатора та отримувача переказу, місце ініціювання та виплати переказу, суму та валюту переказу коштів».

Окрім того у п. 9.5 цього ж таки проекту вказано, що «Платіжна організація платіжної системи несе відповідальність за діяльність своїх учасників та операторів послуг платіжної інфраструктури. Платіжна організація платіжної системи має право виконувати функції учасника цієї платіжної системи. У цьому разі на неї поширюються вимоги цього Закону, як до учасника платіжної системи». У сучасній же редакції закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» така вимога відсутня. А значить

відповідальність за порушення ніхто не несе, адже немає механізму як такого. Частково ситуацію виправлено в законопроекті, де йдеться про те, що відповідальність за цільове використання коштів з рахунку несе емітент електронних грошей-небанківська фінансова установа, яка має ліцензію на переказ коштів. Але прямо відповідальними будуть за цими положеннями лише емітенти-небанківські установи. Пропонуємо запровадження відповідальності і для конкретних користувачів-порушників, нормами про яку було б доцільно доповнити відповідні кодекси (кримінальний, адміністративний), адже саме вони створюють ситуації незаконного використання електронних коштів, а оскільки сфера не досить вивчена і значною мірою залежить від розвитку інформаційних технологій, то варто передбачити окремі норми, що передбачали б відповідальність суто за неправомірне використання, переказ для нелегальних цілей, шахрайство з електронними грошима, створення фінансових пірамід в середині системи шляхом використання електронних грошей тощо.

Більше того, проблемою є і те, що зареєструватись у системі може навіть неповнолітній, при чому те, яким чином ним буде здійснюватись розпорядження електронними коштами жодним чином обмежити буде неможливо. У публічних договорах вказано, що користувач підтверджує, що володіє необхідною дієздатністю та правоздатністю направленням запиту про реєстрацію електронного гаманця, тобто як такої жодної перевірки немає. З цього робимо висновок, що повернути кошти, внесені в систему, наприклад, у разі розпорядження неповнолітнім великою сумою без відома батьків (опікунів), є неможливим, адже довести, що саме малолітній був відправником переказу неможливо. Платіжній системі не важлива мотивація здійснення переказу, наявність чи відсутність дієздатності (реальна), легальність операції, адже її роль – лише комунікатор для переказу грошей. Резюмується, що користувач дієздатний і законослухняний. Пропонуємо все таки не лібералізувати платіжні системи настільки, щоб електронними грошима могли користуватись навіть ті, хто, за законом, самостійно розпоряджатись власними

коштами не можуть в силу свого віку чи стану здоров'я. Тобто все ж зробити певний ценз під час реєстрації.

Наступною проблемою є те, що, якими б прогресивними не були інформаційні технології, багато чого у механізмі їх дії абсолютно не залежить від людини. Не слід забувати й про численні хакерські атаки, можливість крадіжки особистих даних, а з ними й втрати коштів; про поширений серед шахраїв фішинг, що масово зараз спіткає користувачів електронних гаманців та багато інших шахрайських операцій. У публічних договорах банки чітко прописують, що «Емітент не відповідає за несправності, помилки і збої в роботі програмних і/або апаратних засобів, що забезпечують використання електронних грошей, які виникли з причин, не залежних від Емітента, а також пов'язані з цим збитки Користувача-фізичної особи», а також: «Емітент не несе відповідальності за які-небудь реальні збитки і/або упущену вигоду Користувача-фізичної особи і/або третіх осіб, втрату інформації в результаті використання або неможливості використання електронних грошей». На жаль, жодного механізму подальших дій наше законодавство в разі «падіння системи» не передбачило, і «вкладники» фактично користуються цим благом електронних грошей на власний ризик. Пропонуємо створення такими системами, по-перше, надійних резервних копій облікових записів (тобто закріплювати за кожною такою електронною системою обов'язок вести подвійний облік користувачів, а також використання механізму «страхування» рахунків користувачів шляхом чи то домовленостей з банками, чи то реальних грошових резервів (як це робить ФГВ фізичних осіб в Україні).

Дещо пов'язаною з попереднім питанням є і наступне: за чинним законодавством України (п. 1.4. «Положення про електронні гроші в Україні») емітентом електронних грошей є лише банки. Проте в перспективі планують скасувати цю монополію (в проекті нового закону така можливість передбачена), адже НБУ розглядає питання про надання права небанківським фінансовим установам здійснювати випуск електронних грошей за умови дотримання ними певних вимог: до розміру статутного капіталу, власного

капіталу, механізму захисту коштів, отриманих в обмін на електронні гроші, що в цілому відповідає рекомендаціям Директиви ЄС 110. От тільки скасування такої монополії теж не таке вже й безпечне як здається на перший погляд.

Діяльність банків є ризикованою, а тому держава по відношенню до них впровадила своєрідний «механізм публічного страхування» – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Отже, якщо банк визнають неплатоспроможним, його вкладникам здійснюють відшкодування у граничному розмірі 200 000 грн. От тільки неясно, яким чином зможуть повернути свої кошти користувачі електронних грошей від інших потенційних емітентів. Навіть з банками це питання є достатньо дискусійним. Коли банкрутували Фідобанк – емітент системи MoneXy, і «Михайлівський» – емітент MasterCard, постало питання, що робити з користувачами електронних грошей цих систем. Фактично емпіричним шляхом прийшли до того, що система має оперативно шукати новий партнерський банк. Альтернативного емітента знайти не так вже й просто, особливо, коли останній має взяти на себе зобов'язання банку, який збанкрутував, тобто інвестувати на власний ризик. Отже, правового регулювання потребують наслідки таких комерційних ризиків як банкрутство, позбавлення ліцензії емітента, що є фінансовою установою, відмінною від банку (що планується в перспективі).

Щодо небанківських фінансових установ-емітентів знову ж таки загрожує небезпека неконтрольованих емісій, адже в проекті закону самого механізму контролю не передбачено. Тому з одного боку розширення кола потенційних емітентів є свого роду позитивним моментом, от тільки це тягне за собою значну фінансову відповідальність, і чи буде дотримано принципу повного відшкодування шкоди користувачам в разі невдалої діяльності достеменно невідомо. Звісно, за НБУ залишатиметься право узгодження правил емісії, встановлення її максимального ліміту, зберігати грошовий еквівалент випущених небанківськими установами електронних грошей на

банківському рахунку, проте пропонуємо скористатися вже напрацьованим і перевіреним досвідом і зобов'язати небанківські установи теж створювати резерви на випадок припинення своєї діяльності, аби шкоду, яку цим буде завдано користувачам, було з чого відшкодовувати, тобто по суті створити резерв виконання зобов'язання, забезпечити його. [8].

Проблемним моментом є й те, чи будуть відшкодовані електронні гроші, залучені банком від користувачів платіжної системи, адже статтею 26 ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачено, що «Фонд відшкодовує кошти в розмірі вкладу, включаючи відсотки, станом на день початку процедури виведення Фондом банку з ринку, але не більше суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами, встановленого на цей день, незалежно від кількості вкладів в одному банку». Для того, аби зробити висновок про те, чи буде забезпечено відшкодування шкоди достатньо звернути увагу на те, що у статті 2 ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» вкладом є «кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника». Оскільки у визначенні вкладу взагалі не передбачено існування такої форми грошей як електронні, то зрозуміло, що банк не дає клієнтам жодних гарантій щодо забезпечення відшкодування останніх. Це зокрема підтверджується і листом НБУ «Про особливості здійснення операцій з електронними грошима» від 07.02.2014 № 25-109/5294, де визначено, що «електронні гроші використовуються як засіб здійснення платежів, приймаються обмеженим колом осіб, надаються емітентом в обмін на кошти у готівковій або безготівковій формі і відповідно до законів України не є валютними цінностями та грошовими коштами». Якщо кошти забезпечення емісії електронних грошей не підпадають під гарантії ФГВ, то в цьому разі треба передбачити інший механізм їх забезпечення (компенсація коштів банком-партнером тощо) або ж внести зміни в уже існуючий ЗУ «Про систему гарантування вкладів...».

Якщо проаналізувати міжнародний досвід, то потенційними механізмами контролю і регулювання електронних грошей для впровадження в Україні є такі: періодичне отримання звітних даних щодо емісії банками електронних грошей центральним банком (Австрія, Нідерланди, Швейцарія, Німеччина); інспектування та отримання інформації і документів від емітентів наперед оплачених платіжних інструментів урядом (Японія); включення даних щодо електронних грошей до монетарної статистики (Норвегія, Словенія); створення окремої уповноваженої установи для здійснення нагляду за емітентами електронних грошей (прикладом є: в Австралії – Управління пруденційного регулювання Австралії, в Австрії – Федеральне міністерство фінансів, у Фінляндії та Швеції – Управління фінансового нагляду).

Отже, впровадження електронних грошей в нашій державі, звісно, є прогресивним кроком, проте актуальним залишається питання щодо чіткої нормативної бази, яка була б заснована на кращому міжнародному досвіді та враховувала б захист прав споживачів, обов’язковість державного нагляду та мінімізацію усіх ризиків, пов’язаних із користуванням платіжними системами електронних грошей.

3.2. Нові напрями використанні електронних грошей в Україні

Для переходу до Cashless economy необхідно зробити:

- На першому етапі переходу до Cashless economy необхідно встановити достатню кількість POS-терміналів, в тому числі і в транспорті.
- На другому – вирішити питання корупції і тіньової економіки. Ці питання на сьогодні є головними перешкодами на шляху розвитку не тільки безготівкових платежів, але і зростання економіки загалом.

Втілення концепції Cashless economy Національний банк України:

- Впровадження змін на законодавчому рівні. Законопроект 5361
- Обмеження розрахунків готівкою

- Впровадження та подальший розвиток BankID
- Впровадження стандарту платежів ISO 20022 (IBAN)
- Підвищення рівня фінансової обізнаності в Україні
- Підтримка проекту E-ticket - впровадження безготівкової оплати у транспорті
- Розвиток НПС Простір
- Взаємодія з профільними міністерствами, держорганами та банками
- Обов'язковий прийом торговцями платіжних карток (зміни 878 Постанови НБУ)
- Впровадження Концепції Direct Debit - формування єдиних стандартів до платіжних квитанцій
- Привернення уваги до безготівкових розрахунків та створення умов для здійснення безготівкових розрахунків
- Виплата пенсій у безготівковій формі (Укрпошта)
- Он-лайн платежі на користь держави (судові збори, штрафи, податки, ін.)

Необхідні заходи для підвищення частки безготівкових розрахунків:

- Змінити звички користувачів
- Сприяти зниженню вартості роздрібних платежів зробити їх зручними для домогосподарств
- Створити торговцям сприятливі умови для приймання безготівкових платежів, в тому числі за рахунок розширення поля платіжного ринку
- Забезпечити високий рівень захисту прав споживачів і безпеку платежів
- Сприяти розширенню мережі платіжної інфраструктури (зокрема мережі POS-терміналів)

- Сприяння впровадженню цифрових технологій, нових платіжних інструментів, поширенню використання альтернативних каналів (мобільний та інтернет банкінг, e-commerce, електронні мобільні гаманці, QR коди)
- Сприяння формуванню єдиних стандартів платежів
- Підвищити рівень фінансової обізнаності населення
- Розвиток національної платіжної системи Український платіжний ПРОСТІР.

Потенційні шляхи розвитку платіжної інфраструктури в Україні:

1. Дотаційні програми. Можливість впровадження дотаційних програм (підтримка на рівні Держави/НБУ/КМУ). Державна програма з мотивації розвитку мережі торгових терміналів. Безкоштовне (пільгове) встановлення торгових терміналів торговцям за рахунок витрат банків з подальшим відшкодуванням витрат за рахунок Бюджету.
2. Mobile POS (MPOS). Впровадження мобільних терміналів (пристроїв, що з'єднуються зі смартфонами). MPOS – альтернатива традиційного POS. За його допомогою можна приймати оплату за товари/послуги платіжними картками. MPOS працює скрізь де є мобільний зв'язок та доступ до мережі Інтернет (повна мобіль- ність).
3. Альтернативні методи оплати. Впровадження альтернативних методів оплати: QR-code – здійснення платежів із використанням мобільного додатку та технології QR-коду; Mobile Payments – оплата товарів/послуг за допомогою мобільного гаманця та балансу/рахунку мобільного телефону. Зручність та економія часу; Простота та висока швидкість здійснення операцій. До 2019 р. 55% всіх онлайн операцій буде здійснюватися з використанням APM.

Україна вже зробила перші кроки на шляху до безготівкових платежів. Спільні зусилля національного регулятора, банків, а також особистий внесок кожного користувача фінансової системи можуть істотно прискорити цей процес. Досвід західних країн нам ще раз доводить, що безготівкова економіка – це головна ознака економічного розвитку країни та її постійного зростання.

Коли ж ми потрапимо в цей «світ безготівки» - покаже час, але варто ще раз зазначити, що лише спільними зусиллями ми зможемо домогтися розвитку нашої країни і переходу її до зручної та безпечної системи Cashless economy. [53].

Зміни до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» Концепція проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (щодо створення умов для функціонування в Україні міжнародних систем інтернет-розрахунків) схвалена постановою Правління НБУ від 17.02.2016 № 87).

Цілі:

- Створити умови для діяльності в Україні провайдерів інтернет-розрахунків
- Удосконалити регулювання платіжних систем (у т. ч. створити загальний Реєстр платіжної інфраструктури)
- Упорядкувати діяльність небанківських фінансових установ на ринку платіжних послуг
- Надати право небанківським фінансовим установам здійснювати випуск електронних грошей
- Надати право банкам України відкривати рахунки юридичним особам-нерезидентам
- Удосконалити порядок здійснення нагляду (оверсайту) платіжних систем

Стан реалізації:

- ВРУ було зареєстровано законопроект № 5361 (доопрацьований - №5361-д) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо регулювання переказу коштів» 20.06.2017 законопроект відхилено.

- Готується до реєстрації у ВРУ нова редакція законопроекту

Результат:

- Переформатування ринку платіжних послуг, поява нових гравців

- Виключення необхідності в обов'язковій участі небанківських фінансових установ у платіжних системах для надання послуг з переказу коштів
- Запровадження окремого рахунку для обліку коштів, прийнятих небанківськими фінансовими установами для подальшого переказу
- Поширення оверсайту на всіх учасників ринку платіжних послуг [53].

3.3. Ризик-менеджмент в системі електронних грошей

З одного боку, розвиток ринку електронних грошей є логічним наслідком еволюції інформаційних технологій. З іншого – їх широке застосування приховує значний ризик їх використання для проведення нелегальних фінансових операцій, ухилення від оподаткування та фінансового моніторингу

Таким чином, забезпечення анонімності при проведенні фінансових операцій за допомогою електронних грошей може спровокувати значні ризики щодо відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

З огляду на постійне розширення використання електронних грошей на сьогодні стоїть низка завдань у сфері боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму:

1. Визначення співвідношення вартості впровадження/посилення заходів запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та обсягів ринку, рентабельності проектів, пов'язаних з електронними грошима.
2. Необхідність розширення переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу (наприклад, включення мобільних операторів, агентів з обміну електронних грошей).

3. Проведення перевірки клієнтів і можливостей застосування спрощеної методики залежно від суми платежу електронними грошима.

4. Визначення основних інструментів та необхідних масштабів застосування ризик орієнтованого підходу щодо операцій з електронними грошима.

5. Створення адекватної нормативної та методологічної бази щодо операцій з електронними грошима.

За твердженнями експертів, основна і головна загроза, що підстерігає будь-якого користувача Інтернет банкінгу - це ризик шахрайського злому і несанкціонованого доступу до коштів на рахунку.

З огляду на шифрування даних, на сьогодні вже всіма або майже всіма банками, що надають послугу Інтернет-банкінгу, застосовується-SSL шифрування даних, що передаються від комп'ютера користувача в систему банку і назад. Ця міра безпеки дозволяє виключити поширений раніше вид шахрайства.

З приводу одноразові паролі, одержувані в банкоматі, при такій системі захисту, крім звичайного логіна і пароля для входу в систему і підтвердження операцій користувач повинен ввести одноразовий пароль, список яких він може отримати в банкоматі свого банку.

Що до одноразових СМС-паролів, то цей спосіб ідентифікації користувача в системі інтернет банкінгу є чи не найбільш поширеним у пропозиціях українських банків. При такій системі кожна операція, яку ви здійснюєте за допомогою онлайн банкінгу, повинна бути підтверджена одноразовим паролем, який ви отримаєте в СМС-повідомленні на ваш мобільний телефон. При цьому ваш мобільний номер повинен бути "прив'язаний" до номеру рахунку.

З огляду на електронний цифровий підпис (ЕЦП), цей механізм частіше використовується при обслуговуванні банками компаній, але іноді його пропонують і індивідуальним клієнтам. Плюс ЕЦП в тому, що він

дозволяє однозначно ідентифікувати користувача. Недолік полягає в тому, що ЕЦП також може бути уразливий для шахраїв.

Крім перерахованого вище, банки найчастіше застосовують додаткові заходи для забезпечення безпечного користування інтернет-банкінгом:

- обмеження використання особистого сертифіката - система деяких банків дозволяє використовувати електронний ключ (електронний сертифікат) тільки на тому комп'ютері, на якому він був згенерований. Таким чином, здійснювати платежі через Інтернет-банкінг ви зможете тільки зі свого особистого комп'ютера (хоча переглядати виписки по рахунку можна й на інших пристроях);
- віртуальна клавіатура - призначена для того, щоб шахраї не могли "зчитати" ваші реєстраційні дані при введенні їх зі звичайної клавіатури за допомогою комп'ютерних вірусів ("троянів");
- обмеження тривалості сесії - у разі не активності користувача, сесія в системі Інтернет банкінгу через певний час (зазвичай 10-15 хвилин) буде закрита. Після цього для відновлення роботи буде потрібно заново пройти автентифікацію;
- історія підключень - за допомогою цієї функції користувач Інтернет банкінгу дізнається, якщо хтось крім нього підключався до системи, а також зможе відстежити всі несанкціоновані операції, якщо вони були зроблені.

Системи безпеки Інтернет банкінгу, що використовуються найбільшими українськими банками (банки в таблиці 3.1 розташовані за розміром активів).

Таблиця 3.1

Системи безпеки Інтернет банкінгу*

Банк	Система безпеки	Додатково
ПриватБанк	Одноразові sms-паролі	віртуальна клавіатура, обмеження тривалості сесії
Укрексімбанк	Одноразові паролі (використовується USB-генератор)	ЕЦП
UKRSIBBANK	Зовнішній електронний ключ	ЕЦП
Укрсоцбанк	Одноразові паролі (отримуються в банкоматі банку)	код PIN2, видається одночасно з картою
Альфа-Банк	Одноразові sms-паролі	
ОТП Банк	Одноразові паролі (використовується USB-генератор)	
Фінанси і Кредит	Одноразові sms-паролі	ЕЦП
ПУМБ	Одноразові sms-паролі	
Форум	Одноразові sms-паролі	історія підключень, обмеження тривалості сесії
Дельта Банк	Одноразові sms-паролі	
Сведбанк	Одноразові sms-паролі	віртуальна клавіатура
Південний	Зовнішній електронний ключ	ЕЦП
Сбербанк Росії	Одноразові sms-паролі	ЕЦП
Universal Bank	Особистий цифровий сертифікат	можна замовити смарт-карту для зберігання особистого сертифіката

*Примітка: [32]

Далі слідують: онлайн-інформування користувача про можливі ризики та методи забезпечення безпеки роботи в інтернет-банкінгу; а також управління лімітами на операції (самостійне встановлення, зняття або зміну лімітів на суму і частоту операцій через інтернет-інтерфейс).

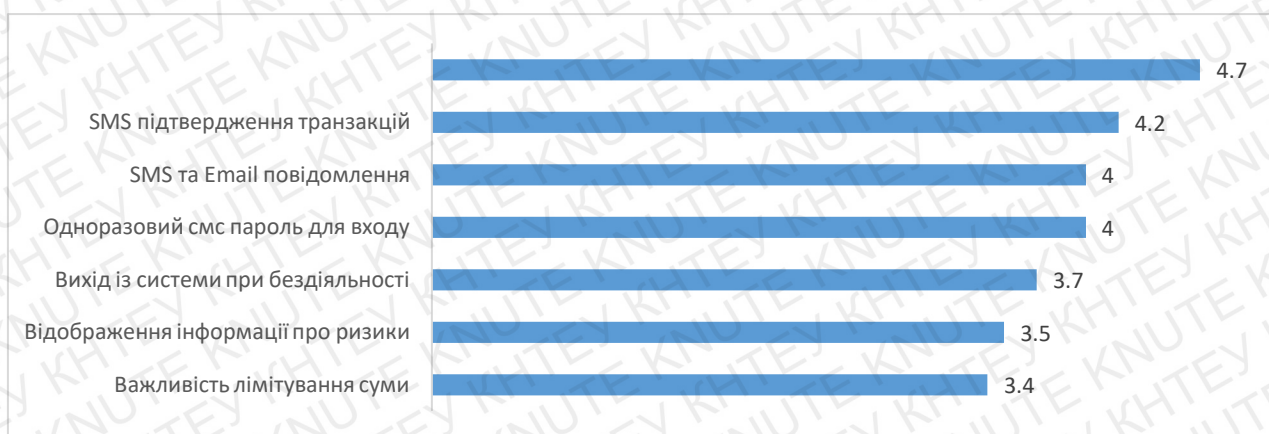

Рис. 3.1 Важливість методів захисту даних і забезпечення безпеки*

*Примітка: [32]

Згідно інформації, отриманої від учасників опитування, їх банки використовують не менше 5-6 методів захисту інформації і транзакцій, про яких відомо користувачам. Найпоширеніші методи – це sms-підтвердження та закриття сесії при відсутності активності користувача протягом тривалого часу.

Більш докладно методи, за допомогою яких банки - учасники забезпечують безпеку даних розглянемо нижче на рис. 3.2

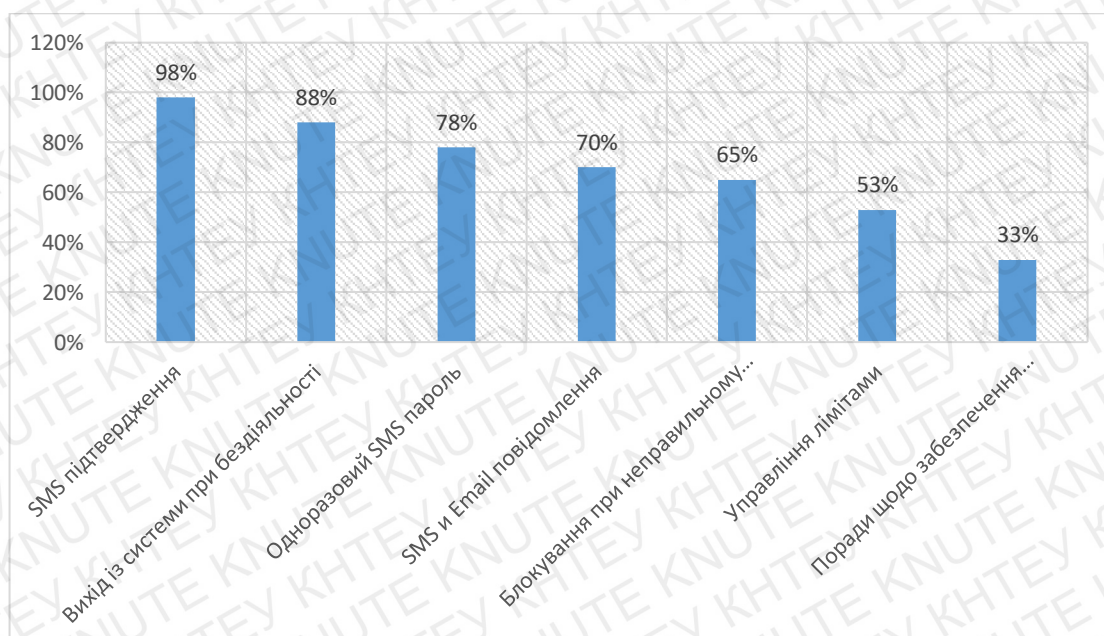

Рис. 3.2 Методи, за допомогою яких банки - учасники забезпечують безпеку даних*

*Примітка: [32]

Національний банк України розробив Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах, створених банками та небанківськими установами України.

Цей документ підготовлено на підтримку конструктивного діалогу та партнерства з учасниками платіжного ринку та з метою покращення діяльності платіжних систем і зменшення їх ризиковості. Реалізація його норм сприятиме ефективному управлінню ризиками в платіжних системах.

Водночас сфера платіжних систем відноситься до однієї з ризикових сфер діяльності. Це, насамперед, пов'язано зі складністю процедур та інструментів, що використовуються платіжними організаціями, високою мобільністю та оперативністю розрахунків, швидким розвитком нових технологій, розвитком систем дистанційного банківського обслуговування тощо.

Можливість виникнення та реалізації ризиків при цьому збільшується, що може негативно впливати на учасників платіжних систем та їх користувачів.

Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах, розроблені Національним банком України, враховують кращий міжнародний досвід центральних банків та підходи експертів місій Світового банку та Міжнародного валютного фонду з питань оверсайту платіжних систем.

Способи управління ризиками передбачають :

- встановлення граничних розмірів (лімітів) зобов'язань учасників платіжної системи з урахуванням рівня ризику;
- створення гарантійного фонду платіжної системи;
- управління черговістю виконання розпоряджень учасників платіжної системи;
- здійснення розрахунку в платіжній системі до кінця робочого дня;
- здійснення розрахунку в межах наданих учасниками платіжної системи грошових коштів;

- забезпечення можливості надання кредиту;
- використання безвідкличних банківської гарантії або акредитива;
- інші способи управління ризиками, передбачені правилами платіжної системи.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

В наслідок розвитку електронних платежів і, зокрема, електронних грошей будуть зменшатися витрати на готівковий обіг та прискориться економічне зростання. Також електронні гроші можуть сприяти розвитку нових секторів економіки та електронної комерції. Проте, розвиток електронних грошей залежить від нормативно-правового регулювання. Тобто, якщо відповідні норми регулювання не є достатньо гнучкими, запровадження інновацій у сфері електронних платежів може бути неможливим. А також, враховуючи можливості Інтернету, системи електронних розрахунків можуть функціонувати за межами юрисдикції країни з неефективним регулюванням електронних грошей. Тому державне регулювання повинно сприяти впровадженню нових платіжних інструментів та в той же час забезпечити інтереси користувачів відносно безпеки операцій з електронними грошима. Також регулятор має забезпечити рівні умови конкуренції на ринку та відсутність перешкод щодо входу в нього.

Краща міжнародна практика показує, що для того, щоб система регулювання була ефективною та стимулювала розвиток ринку електронних грошей, потрібно на законодавчому рівні закріпити наступне:

- Дозволити випуск електронних грошей широкому колу компаній (а не лише банкам).
- Водночас, для отримання дозволу на випуск електронних грошей, компанія повинна відповідати вимогам щодо розміру власного капіталу, технічної спроможності та ділової репутації. При цьому рівень капіталу повинен бути суттєво менший за обсяг, що встановлений для банків.
- Дозволити використання електронних грошей для всіх видів розрахунків між фізичними, юридичними особами та державним сектором.
- Забезпечити погашення випущених електронних грошей користувачам через вкладення залучених коштів в ліквідні та безпечні активи.

- Діяльність щодо випуску, обігу та погашення електронних грошей повинна бути ізольованою від операцій, що не є пов'язаними із платіжними послугами.
- Для уникнення ризику відмивання коштів анонімні операції з електронними грошима повинні бути обмеженими за розміром, а юридичні особи, що здійснюють такі операції та мають відповідні рахунки в системах електронних грошей, мають реєструвати їх згідно з вимогами податкового законодавства. Також повинен проводитись моніторинг можливих зловживань у системі електронних грошей.

Ринок електронних розрахунків впродовж останніх років в Україні стрімко зростає і за прогнозами фахівців зростатиме далі. Ця позитивна тенденція є свідченням того, що Україна наближається до світових стандартів. Основними «конкурентами» електронних грошей є як готівка, так і платіжні картки та банківські перекази. Проте, на думку багатьох економістів, серед яких заступник керуючого Банку Англії М. Кінг, «у майбутньому електронні гроші на апаратній основі зможуть повністю витіснити з обігу традиційну готівку і чеки, тоді як електронні гроші на програмній основі замінять кредитні картки».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Банкноти та монети України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65148&cat_id=36709
2. Бодюк А.В. Електронні гроші: суть та особливості /А.В. Бодюк, І.О. Грубін // Формування ринкових відносин в Україні – 2006. – № 9. – С. 33-37.
3. Валентинова Т. Електронні гроші: види, переваги, недоліки /Т. Валентинова // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 103. –С. 12-13.
4. ГВФО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/images/docs/vkladnykam/%D0%9F%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%96_AB_FGVFO_Question_v2.pdf
5. Глосарій банківської термінології [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733
6. Гриненко А.М. Соціальна політика : навч.-метод. посібн. [для самост. вивч. дисц.] / А.М. Гриненко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 309 с.
7. Директива 2009/110/ЕС Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд з ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЕС та 2006/48/ЕС і скасовує Директиву 2000/46/ЕС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a18
8. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
9. Держкомстат України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.sta.gov.ua>
10. Електронні гроші, їх переваги та недоліки [Электронный ресурс]. – Режим доступа :http://www.ufin.com.ua/analit_mat/poradnyk/105.htm

11. Електронні гроші збільшили свою популярність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vkurse.ua/ua/business/elektronnye-dengi-vukraine.html>.

12. ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://ukrainepravo.com/legal_publications/essay-on-it-law/it_law_berezhna_electronic_money_problems_of_legal_regulation_in_ukraine/http://ukrainepravo.com/legal_publications/essay-on-it-law/it_law_berezhna_electronic_money_problems_of_legal_regulation_in_ukraine/

13. Ільницька Н. М. Чинники поширення електронних грошей / Н. М. Ільницька // Науковий вісник Ужгородського університету. Збірник наукових праць. – 2010.

14. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД)[Електронний ресурс] <http://www.imf.org/external/pubs/ft/tnm/2010/tnm1014.pdf>

15. Іконнікова М. В. Електронні гроші в аспекті економічної глобалізації. Ринок електронних грошей України: перспективи, проблеми та шляхи вирішення / М. В. Іконнікова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012. – № 4. – 158 с.

16. Ільницька Н. М. Чинники поширення електронних грошей / Н. М. Ільницька // Науковий вісник Ужгородського університету. Збірник наукових праць. – 2010. – 266 с.

17. Ільницька Н.М. Чинники поширення електронних грошей /Н.М. Ільницька. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_30/statti/4_3.htm.

18. Інструкція з обліку коштів, розрахунків та інших активів бюджетних установ, затверджена наказом Державного казначейства України від 26.12.2005 р. № 242 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0106-04>

19. Інструкція про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України, затверджена постановою Правління Національного банку України від 27.05.2008 р. № 148 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0520-08>

20. Інструкція про ведення касових операцій банками в Україні, затверджена постановою Правління Національного банку України від 01.06.2011 р. № 174 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0790-11>

21. Інструкція про порядок складання звіту про вклади фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – форма звітності № 1Ф, затверджена рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 09.07.2012 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://fg.gov.ua/uploads/docs/norm2012/Zminy_rishennja_instrukcija_1F.doc

22. Кравчук В. Електронні гроші в Україні. Аналітичний звіт / В. Кравчук. – К. : Альфа-ПІК, 2012. – С. 64–70.

23. Кількість шахрайських операцій з банківськими картками в Україні в 2012 році виросла на 47% – НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/02/06/296113>

24. Конституція України. Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

25. Кочергин Д. А. Теоретический анализ эмиссии электронных денег / Д. А. Кочергин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kda2001.newmail.ru/images/PDF/31art.pdf>

26. Кочергин Д. А. Электронные деньги: анализ с позиций современных денежных теорий / Д. А. Кочергин [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.kda2001.newmail.ru/images/PDF/14art_p.1.pdf

27. Ланко Н. Система електронних платежів НБУ у 2009 році. // Вісник НБУ. – 2010. – №2.

28. Лозовик Д. Б. Перспективи розвитку систем електронних грошей в Україні / Д. Б. Лозовик // Ефективна економіка. – 2012. – № 6. – С. 15-36.
29. Леонов Ю. Електронні гроші – зручний інструмент розрахунків чи ще один спосіб обходу закону? /Ю. Леонов, О. Трегубова. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.legalweekly.com.ua/article/?uid=2700>.
30. Макух С.М. Особливості функціонування та перспективи розвитку регіональних ринків праці в Україні /С.М. Макух // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. –Львів : РВВ НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.1. – С. 203-208.
31. Майданик А. Электронные деньги: история и перспективы развития. / [Електронний ресурс] <http://bankomet.com.ua/>
32. Машика Ю.В. Електронна комерція – платіжні системи мережі Інтернет /Ю.В. Машика// Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України.– 2011. – Вип. 21.8. –С. 123-129. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbuuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlts/21_8/344_Masz.pdf.
33. Морозов А. С. Вплив електронних грошей на характер особистого споживання / А. С. Морозов, В. В. Турський // Гроші, фінанси і кредит. – 2010. – № 11–12.
34. Мельниченко О. Аудит електронних грошей в банках України / О. Мельниченко // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 3. – С. 41 – 45.
35. Муржак Ю. В. Аналіз функціонування електронних грошей в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Ю. В. Муржак – К.: Nauka і Studia, 2013. – С. 83.
36. Невіжена В. П. Електронні гроші: накопичення, використання, зберігання, безпека: підручник / за ред. В. П. Невіженої. – М., 1995. – 364 с.
37. Новый курс: реформи в Україні. 2010-2015. Національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

38. Положення "Про електронні гроші в Україні", затверджений постановою НБУ від 04.11.10 р., № 481. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon1.rada.gov.ua /laws/show/z1336-10>.
39. Положення про електронні гроші в Україні, затв. постановою Правління НБУ від 25.06.2008р. №178
40. Овсейко С. Электронные деньги: перспективы использования // Банковский вестник – 2005. – Июль. – С.35–39.
41. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
42. Розвиток безготівкової економіки в Україні . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=41706735&showTitle=true
43. Розвиток безготівкової економіки в Україні НБУ 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=63016665&showTitle=true
44. Рогач О. Міжнародні інвестиції: Теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій: підручник / О. Рогач. –К. : Вид-во "Либідь", 2005. – 720 с.
45. Рябініна Л. М. Безготівковий та платіжний обороти країни та їхня роль у розвитку її економіки / Л. М. Рябініна// Вісник соціально-економічних досліджень. – 2010. – № 3. – С. 288 – 294
46. Ричаківська В. Установлення граничної суми готівкових розрахунків на рівні 150 000 гривень не створить перешкод для розрахунків пересічних громадян / Віра Ричаківська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245362
47. Сенищ П.М. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні / П.М. Сенищ [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=70690>.

48. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні: Науково-аналітичні матеріали. Вип. 10 /П.М.Сенищ, В.М.Кравець, В.І.Міщенко, О.О.Махаєва, В.В.Крилова, Н.В.Гришук – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. – 145 с.
49. Трубін І.О. Особливості визначення поняття «електронні гроші». \[Електронний ресурс] <http://ndi-fp.asta.edu.ua/>
50. Уніфікований Закон про Платіжні послуги США, розділ 102, стор. 2?3Див. за наступним посиланням: <http://ssl.csg.org/terrorism/umsa2001final.pdf>
51. Законопроект № 5361[Электронный ресурс]. – Режим доступа http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60425
52. Шевчук П.І. Соціальна політика / П.І. Шевчук. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – Львів : Вид-во "Світ", 2005. – 400 с.
53. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36963478>
54. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=31538042>
55. [Електронний ресурс]. – Режим доступу ECB Payments Statistics, September 2017; НБУ
56. A glossary of terms used in payments and settlement systems,BIS, 2001 Report on electronic money, ECB, 1998, <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/emoneyen.pdf>.
57. Kalakota R., Whinston A. Frontiers of electronic commerce. Reading, Minn., 1996.
58. Wilusz, D., Legal determinants of electronic money systems development in European Union , in: Prawny i ekonomiczny przeglad prawa gospodarczego, vol. 2, ed. Dubinski, L. , Wydawnictwo Naukowe UAM, 2011, pp. 125?134, ISBN 978?83?232?2315?3
59. Survey of developments in electronic money and intern and mobile payments, BIS, CPSS, 2004, <http://www.bis.org/publ/cpss62.pdf>«Payment systems in eleven developed countries». BIS Report, February 1985. Див. наступне

посилання: <http://www.bis.org/publ/cpss01b1.pdf> «Statistics on payment, clearing and settlement systems in the CPSS countries ? Figures for 2010». Див. наступне

посилання: <http://www.bis.org/publ/cpss99.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Загальні дані про кількість клієнтів, платіжних карток та платіжних пристроїв в Україні станом на 01.10.2018*

Дані за станом на:	Учасники карткових платіжних систем, шт.	Держателі платіжних карток, тис. осіб	Платіжні картки (в обігу)*, тис. шт.	Платіжні картки (активні), тис. шт.**
01.01.2002	58	3 214	н.д***	3 630
01.01.2003	77	5 696	н.д***	6 150
01.01.2004	87	10 525	н.д***	11 529
01.01.2005	93	15 735	н.д***	17 080
01.01.2006	101	21 831	н.д***	24 780
01.01.2007	111	29 414	н.д***	32 474
01.01.2008	127	35 723	н.д***	41 162
01.01.2009	139	37 232	45 346	38 576
01.01.2010	146	39 395	44 469	29 104
01.01.2011	141	39 942	46 375	29 405
01.01.2012	142	35 179	57 893	34 850
01.01.2013	142	44 339	69 826	33 106
01.01.2014	143	49 719	69 726	35 622
01.01.2015	128	51 649	70 551	33 042
01.01.2016	98	43 058	59 307	30 838
01.01.2017	87	41 746	57 633	32 389
01.01.2018	77	41 721	59 867	34 858
01.04.2018	77	41 872	59 912	34 762
01.07.2018	77	42 255	60 125	35 299
01.10.2018	76	42 695	60 628	36 643

*Розроблено автором за джерелом: [41]

Додаток Б

Сума та кількість операцій у розрізі платіжних систем та мережі здійснення операцій з використанням платіжних карток в Україні станом на III квартал 2018 року *

Дані за:		II квартал 2018 року	III квартал 2018 року	
Сума операцій (млн грн)	Безготівкові операції	Всього, із них	299 929	330 180
		здійснені юридичними особами	19 724	23 677
		здійснені фізичними особами	280 206	306 503
		MasterCard	202 833	231 697
		Visa	96 936	98 322
		ПРОСТІР	160	161
		Інші*	1	1
		у власній мережі банків	209 331	228 057
		у мережі інших банків-резидентів	69 057	76 088
		у мережі банків-нерезидентів	21 541	26 035
	Отримання готівки	Всього, із них	384 459	407 785
		здійснені юридичними особами	43 604	50 755
		здійснені фізичними особами	340 856	357 030
		MasterCard	254 362	276 443
		Visa	124 637	126 245
		ПРОСТІР	5 298	4 961
		Інші*	162	135
		у власній мережі банків	340 094	361 117
		у мережі інших банків-резидентів	40 730	43 142
		у мережі банків-нерезидентів	3 635	3 526
		Загальна сума операцій		684 389

*Розроблено автором за джерелом: [41]

Загальні дані про кількість клієнтів, платіжних карток та платіжних пристроїв в Україні станом на 01.10.2018*

Дані за станом на:	Платіжні картки (активні), тис. шт.**	Банківські пристрої самообслуговування, шт.				Платіжні термінали, шт.				
		всього, із них	банкомати	депозитні банкомати	ПТКС	Всього, із них	торговельні		банківські	
							всього	із них безконтактних	всього	із них безконтактних
01.01.2002	3 630	1 830	н.д**	н.д***	н.д***	14 593	н.д***	-	н.д***	-
01.01.2003	6 150	2 618	н.д**	н.д***	н.д***	21 714	н.д***	-	н.д***	-
01.01.2004	11 529	5 027	н.д**	н.д***	н.д***	26 433	16 837	-	9 596	-
01.01.2005	17 080	8 104	н.д**	н.д***	н.д***	33 411	21 594	-	11 817	-
01.01.2006	24 780	11 325	н.д**	н.д***	н.д***	42 361	28 366	-	13 995	-
01.01.2007	32 474	14 718	н.д**	н.д***	н.д***	62 045	43 536	-	18 509	-
01.01.2008	41 162	20 931	н.д**	н.д***	н.д***	94 317	67 233	-	27 084	-
01.01.2009	38 576	27 965	н.д**	н.д***	н.д***	116 748	85 260	-	31 488	-
01.01.2010	29 104	28 938	н.д**	н.д***	н.д***	103 063	74 510	-	28 553	-
01.01.2011	29 405	30 163	н.д**	н.д***	н.д***	108 140	80 544	-	27 596	-
01.01.2012	34 850	32 997	н.д**	н.д***	н.д***	123 540	94 741	-	28 799	-
01.01.2013	33 106	36 152	н.д**	н.д***	н.д***	162 724	133 964	-	28 760	-
01.01.2014	35 622	40 350	н.д**	н.д***	н.д***	221 222	192 331	-	28 891	-
01.01.2015	33 042	36 596	н.д**	н.д***	н.д***	203 810	178 875	-	24 935	-
01.01.2016	30 838	33 334	н.д**	н.д***	н.д***	194 478	174 293	-	20 185	-
01.01.2017	32 389	33 783	н.д**	н.д***	н.д***	219 241	199 796	-	19 445	-
01.01.2018	34 858	37 003	18 586	1 363	17 054	251 681	232 063	-	19 618	-
01.04.2018	34 762	36 344	18 563	1 363	16 418	257 717	238 378	-	19 339	-
01.07.2018	35 299	36 495	18 516	1 373	16 606	270 522	251 479	190 246	19 043	620
01.10.2018	36 643	36 387	18 464	1 463	16 460	282 173	263 549	207 334	18 624	1 065

*Розроблено автором за джерелом: [41]

Додаток Г

**Дані про кількість платіжних карток, емітованих українськими банками
у розрізі платіжних систем в Україні станом на 01.10.2018***

Дані за станом на:	Платіжні картки (в обігу)*, тис. шт.					Платіжні картки (активні), тис. шт.**				
	Всього, із них	MasterCard	Visa	ПРОС ТІР	Інші	Всього, із них	MasterCard	Visa	ПРОСТІР	Інші
01.07.2018	60125	39 735	19725	633	31	35 299	24 124	10 723	443	8
01.10.2018	60628	40 550	19421	628	29	36 643	24 894	11 303	438	8

*Розроблено автором за джерелом: [41]